

SZEGED

A Város folyóirata

21. évfolyam 11. szám

2009. november

A TARTALOMBÓL:

A KÉPÍRÓ EMLÉKEZETE
NYELVÜNK NYOMÁBAN
ÉVFORDULÓK APROPÓJÁN
KIÁLLÍTÁSI NAPLÓ

Ára: 250,- Ft

Tartalom

T	EGYZET	1	A világ legszebb szavai – Föld S. Péter
S	ZVFORDULÓ	2	“Látjátok feleim” (Magyar nyelvemlékek az OSZK kiállításáról)
		8	A legszebb álom és valóság (Benedek-Elék és Szeged) – Péter László
		10	Színésznőből író (Ignác Rózsa Szegeden) – Péter László
		12	Ó, fend hóhoz léced! (Radnóti Miklós és a sport) – Takács Ferenc
T	ANULMÁNY	16	Az Egyetem Szegedre kerüléséért (Szádeczky Lajos törekvéseiről) – Vajda Tamás
M	ŰVÉSZET	20	A Képipró megidézése (Zoltánfy István emlékére)
		28	Startvonalon (Olasz Attila kiállításáról) – Tóth Attila
		32	Egy fényfestő fekete-fehérben (Zsögödi Nagy Imre grafikái) – Nicolae Bucur
		38	Egy 21. századi reneszánsz (Finta József “kirándulásai”) – Novák István
K	ÖNYVMUSTRA	39	Elmozdulások előtt (Hol is van, hol is lesz a térkép origója?) – Gálfi Andrea
		40	Kinyílt fiókok (Könyv a félmúlt fotósairól)
		46	Szeged hírvivője volt (Torma József turkológus emléke) – Fenyvesi István
		47	Elköszönt a szegedi Hábettlerné (Búcsú Hőgye Zsuzsa színésznőtől) – Gyémánt Csilla
S	MLÉKEZÉS	48	A “nagykorúság” felelőssége (Szeged-est és toborzó)
S	HÁZUNK TÁJA		

A címlapon *Zoltánfy István*: Ketten című festményének részlete. A hátsó borítón *Kligl Sándor* II. világháborús emlékműve a szegedi Rákóczi téren. A borító 3. oldalán *Szemerey-Kis Balázs* Pesthy Frigyeset ábrázoló bronz-portréja a Pantheonban.

SZEGED

A város folyóirata
Megjelenik havonta

Főszerkesztő: **TANDI LAJOS**

Szerkesztő bizottság: Árpás Károly, Blazovich László (elnök),
Gyémánt Iván, Horváth Ferenc, Nagy János, Nagy László, Nyilas Péter,
Szalay István, Turi Tímea, Veréb Simon (fotóriporter-főmunkatárs)

Kiadja a Somogyi Károly Könyvtár

6720 Szeged, Dóm tér 1-3.

Tel.: 62/425-525

Felelős kiadó: **PALÁNKAINÉ SEBŐK ZSUZSANNA**

Szerkesztőség: 6720 Szeged, Stefánia 2.

Telefon: 30/365-5176, e-mail: szegedszerk@freemail.hu
szegedszerk@gmail.com

Készült a Bába és Társai Kft. nyomdájában

6724 Szeged, Cserzy Mihály u. 11. Tel.: 62/464-015

Felelős vezető: dr. Majzik István

A világ legszebb szavai

Olvasom a hírekben, hogy a Kultúraustausch („Kulturális cseré”-nek lehetne fordítani) című német folyóirat különös vetélkedőt hirdetett: nem embereket, hanem szavakat versenyeztetett. A nem mindennapi, ám annál nemesebb összecsapáson az olvasók szavazatai alapján egy török szó, a „yakamoz” nyert. Azoknak, akik hozzám hasonlóan nem tudnak törökül, elárulom, hogy a szó azt jelenti: „vízen tükröződő holdfény.” Öszintén szólva, nem lennék meglepve, ha kiderülne, hogy még maga a győztes sem számított arra, hogy ő lesz az idei Szavak Világszépe. Nem lehetett könnyű a választás, hiszen tudjuk, sok szép szó van a világon.

A hírügynökségi jelentések szerint a yakamoz mögött éppen csak, hogy lemaradt egy kínai kifejezés, a „lu hu”. Jelentése: mélyen alszik, ám erre azért nem szabadna mérget venni, mert vannak olyan nyelvjárások, amelyekben azt jelenti: horkol.

Sokak meglepetésére a harmadik helyre egy Afrikából származó szó: a baganda nyelvből jött „volongoto” került, amely szabad magyar fordításban azt jelenti, hogy kaotikus. A további sorrend: a norvég „oppholdsuaer” (eső utáni fény) a hausza „madala” (Istennek legyen hála!), a brazilai portugál „saudade” (ez is jelent valamit) és az ukrán „perekotipole” (a sztyeppe futója).

A magyar versenyzők hehészéséről nem érkezett jelentés, sőt, igazából azt sem lehet tudni, indultak-e magyar szavak a versenyen? Nem tudni miért, de csupán 58 ország nyelvét nevezték a szavak idei nagy megmérettetésére, ám a magas színvonalat így is sikerült biztosítani. Ezt jelzi, hogy az első húsz között a sokak által szépek és dallamosnak mondott olasz nyelv csupán egy reprezentással tudta képviselni magát: az „iella” (szerencsétlenség, átkozottság) a 17. helyet szerezte meg.

Azt sem tudjuk, hogy milyen ismérvek alapján döntött a minden bizonnyal felkészült és pártatlan zsűri, így, jobb híján, kénytelenek vagyunk elfogadni az eredményt. Lehetne persze csalásról, finomabb kifejezéssel részrehajlásról beszélni, de ez nem a mi stílusunk, ráadásul nem is lenne értelme.

Függetlenül a mostani versenytől, nem hallgathatjuk el, hogy nekünk magyaroknak is vannak szép szavaink. Kosztolányi Dezso, aki annak idején író és költő barátainak szívesen játszott a szavakkal, a „fülöraj” szót nevezte a legszebb magyar szónak. Van benne valami, különösen, ha eltekintünk a jelentésétől, elmondhatjuk, hogy a fülöraj tényleg dallamos, és a lejtése is igen figyelemre méltó.

Persze, mint a versenyeket általában, ezt sem kell túlságosan komolyan venni. Vannak, akiknek például a V.I. Lenin által is előszeretettel használt „empirikritizmus” szó jön be, míg másoknak, főként, akik jártasak a közgazdaságtanban a F. Engels által megalkotott „Leibeigenschaft” (jelentése: második jobbágység) a nyertő.

Most, az év utolsó napján hiába is próbálnám eldönteni, hogy melyik a legszebb szavunk. Nekem, aki a nyelvből élek, tulajdonképpen minden szó szép. Mindegyikük egyformán tetszik, egyikkel sincs bajom, kedvencem sincs közöttük. Számomra az a szó szép, amelyik a helyén van – az, amelyiket jókor és jó helyen használnak.

Ha arra kérnének, hogy válasszam ki az elmúlt év terméséből azt a szót, amelyet az általam használtak közül a legszebbnek tartok, nehéz helyzetben lennék. Nem is tudnék választani, hiszen minden leírt és kimondott szavamat egy kicsit a saját gyermekemnek tekintem.

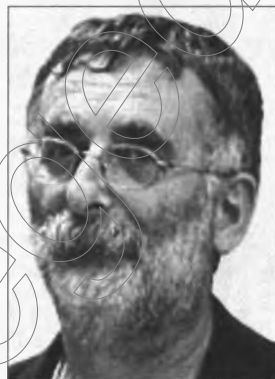
A szavakat, hiába próbálják egyesek kiszajátítani őket, nem lehet elvenni tőlünk. Azok a szavak, amelyeket egyszer már megszereztünk magunknak – szebben szólva: amelyeket már megszelídítettünk – mára már a miénk lettek.

És ezen a tényen semmi sem változtat. Még az sem, ha vannak szavak, amelyeket időnként kiforgatnak eredeti művelőikből. Olyan emberek használják őket, olyan szövegkörnyezetben, olyan célok érdekében, amelyekre szegény szavak, „akik” semmiről sem tehetnek, bizonyára nem igazán büszkék.

A szavak nem tudnak tiltakozni. Nem vonulnak az utcára, még médiát sem grühdolnak maguknak, ahol érvényre juttathatnák az érdekeiket. Pedig talán nem ártana, ha a szavaknak is lenne egy érdekvédelmi szervezete. Egy szó-szakszervezet, amelynek fő feladata nem az lenne, hogy – egyes emberi szakszervezetek mintájára – politizáljon. Hanem elsősorban az, hogy a szavakkal szembeni méltánytalanságok ellen megvédje a tagjait. Hallassa a hangját, ha úgy érzi, sérelem érte a szavakat, és ne hagyja, hogy kiforgassák a szavakat a javaikból.

Azaz a jelentésükből. Hiszen a szavaknak nincs más vagyonuk: csak az, amit jelentenek.

Nekünk, embereknek, csak a szavak vannak. A yakamoz, a volongoto, a fülöraj és a többiek. Vigyázzunk rájuk, vigyázzunk magunkra!

“Látjátok feleim”

MAGYAR NYELVEMLÉKEK AZ OSZK KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Az Országos Széchényi Könyvtár Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulója és a Magyar Nyelv Éve 2009 programsorozat keretében kiállítást rendezett “Látjátok feleim...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig címmel. A nagyszabású tárlat február 28-ig látható az OSZK-ban. A kiállításhoz mellékeltek igenyes mappákban 12 fontos dokumentumot kapott helyet. Az említett mappa felidézésével igyekszünk az érdeklődést táplálni a magyar nyelv régi dokumentumai és a budai kiállítás iránt.

Joannes SAJNOVICS: Demonstratio. Idioma Ungarorum et Lapporum idem esse, Tyrnaviae, 1770-1771. 3-8. [Faludi Ferenc olvasatával.]

Nicolaus RÉVAL: Antiquitates literaturae Hungaricae, vol. I, Quod complectitur duas allocutiones funebres, genuinae vteri pronounciationi restitutas, et commentatio grammatico illustratas, Pesthini, 1803;

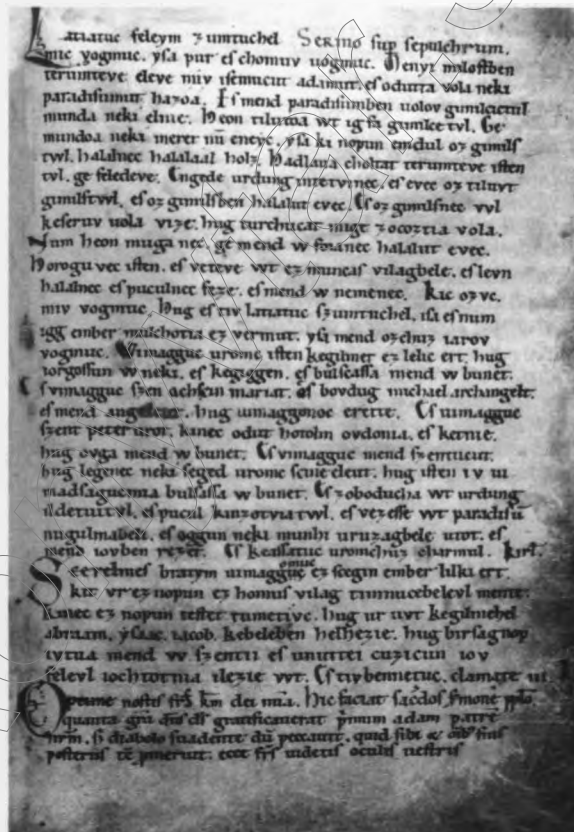
DÖBRENTÉI Gábor: Halottfeletti Megszólítás a néphez avagy temetés beszéd és könyörgés, Buda, 1838. (Régi Magyar Nyelvemlékek, I.)

Ó-magyar olvasókönyv. Összeállította: JAKUBOVICH Emil - PAIS Dezső, Pécs, Danubia, 1929. Reprint kiadása: Budapest, Holnap Kiadó, 1995, 69-70. ó. Latin-forrása: 71-72. ó.

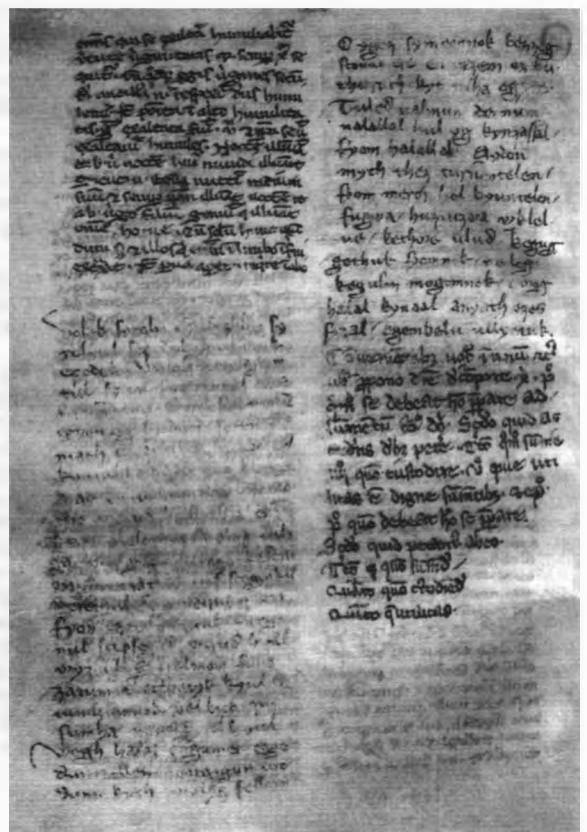
GRAGGER Róbert: Ómagyar Máriasiralom. In: Magyar Nyelv, 19 (1923), 6. o. és különlenyomatként. Egy hasonmással: Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 19 szám. [1970.]

Ó-magyar olvasókönyv. Összeállította: JAKUBOVICH Emil - PAIS Dezső, Pécs, Danubia, 1929. 127-128. o. Reprint kiadásai: Budapest, [s. n.], 1971. Budapest, Holnap Kiadó, 1995.

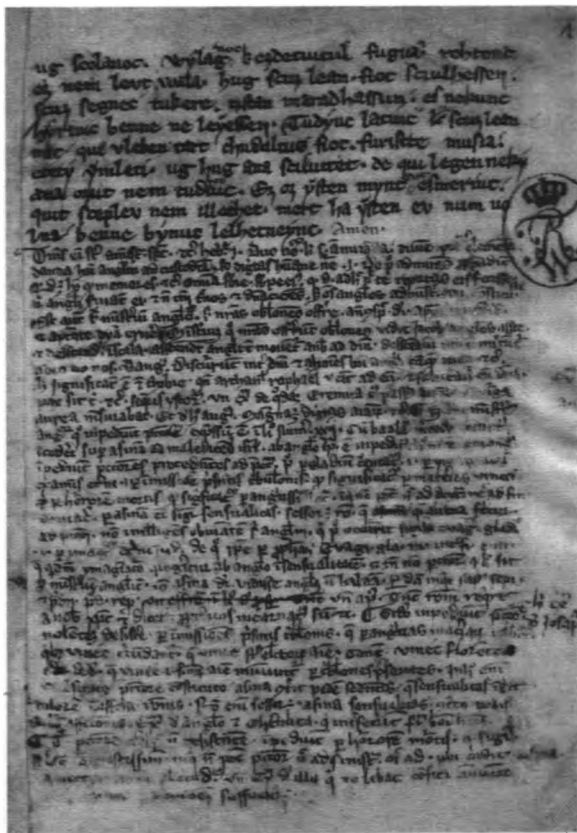
Magyar művelődéstörténet I. kötet: Ósműveltség és középkori kultúra. Szerk.: DOMANOVSKY Sándor, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1939, 469. o. [Hasonmás]. Reprint kiadás: Szekszárd, Babits, 1993. Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.

HALOTTI BESZÉD ÉS KÖNYÖRGÉS

ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM

KÖNIGSBERGI TÖREDÉK

A Königsbergi Töredék. In: Budapesti Szemle, 1863, 18. kötet, 129–130. o.

NAGY Gyula: A Königsbergi Töredék újabban felfedezett része. In: Akadémiai Értesítő, 1895, 22–31. o. [A Königsbergi Töredék Szalagjainak első kiadása.]

SIMONYI Zsigmond: A Königsbergi Töredék. In: Uő: A magyar nyelv, Budapest, MTA, 1889, 161. o. [S.1.], [S.n.], 1905, 119–120. o.

A Königsbergi Töredék. In: Magyarország III. Budapest, Magyar Királyi Államnyomda, 1893. (Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen 9.), 247. o. [Első hasonmás közlése.]

ZOLNAI Gyula: Legrégibb verses maradványunk. A Königsbergi Töredék. [Szemlévny]. In: Nyelvelmékeink a könyvnyomtatás koráig, Budapest, MTA, 1894, 73–77. o. [Hasonmás: 75. o.] Utánnomás: Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1970.

SZILÁDY Áron: A Königsbergi Töredék. In: Akadémiai Értesítő, 1895, 561–580. o. [A Königsbergi Töredék Szalagjainak színes hasonmásával.]

A Königsbergi Töredék. In: Ó-magyar olvasókönyv. Összeállította: JAKUBOVICH Emil – PAIS Dezső, Pécs, Danubia, 1929, 183. o. Reprint kiadásai: Budapest, [s. n.], 1971. Budapest, Holnap Kiadó, 1995.

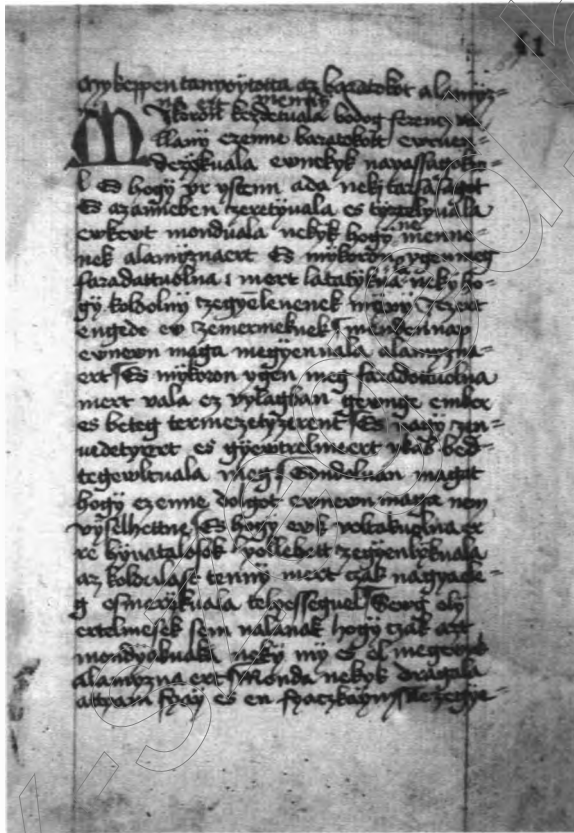
A Königsbergi Töredék Szalagjai. In: Ó-magyar olvasókönyv. Összeállította: JAKUBOVICH Emil – PAIS Dezső, Pécs, Danubia, 1929, 184–186. o. Reprint kiadásai: Budapest, [s. n.], 1971. Budapest, Holnap Kiadó, 1995.

Magyar művelődéstörténet I. kötet: Ósműveltség és középkori kultúra. Szerk.: DOMANOVSKY Sándor, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1939, 469. o. [Hasonmás]. Reprint kiadás: Szekszárd, Babits, 1993. Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.

B. LŐRINCZY Éva: A Königsbergi Töredék és Szalagjai mint nyelvi emlékek, Budapest, Akadémiai, 1953, 10–20. o. (Nyelvészeti tanulmányok 3.) [Hasonmás a könyv ekjein.]

SZABÓ Dénes: A magyar nyelvelmékek, Budapest, Tankönyvkiadó, 1959, VIII. tábla.

BÁRCZI Géza: A magyar nyelv életrajza, Budapest, Gondolat, 1963, VII. és VIII. tábla. 1966, 1975, 90. o. Budapest, Custos, 1996.

JÓKAI-KÓDEX

Jókai-Codex. [Ehrenfeld-Codex], közléteszi: VOLF György, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1878. (Nyelvelméktár, 7.)

Jókai-kódex. [Hasonmás kiadás], kiad.: SZABÓ Dénes, Budapest, Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magyarágtudományi Intézete, 1942. (Codices Hungarici 1.)

Jókai-kódex. XIV–XV. század. A nyelvelmékek betűhű olvasata és latin megfelelője, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva közléteszi: P. BALÁZS János, Budapest, Akadémiai, 1981. (Codices Hungarici 8.) <http://mek.oszk.hu/05100/05163>

Részletek:

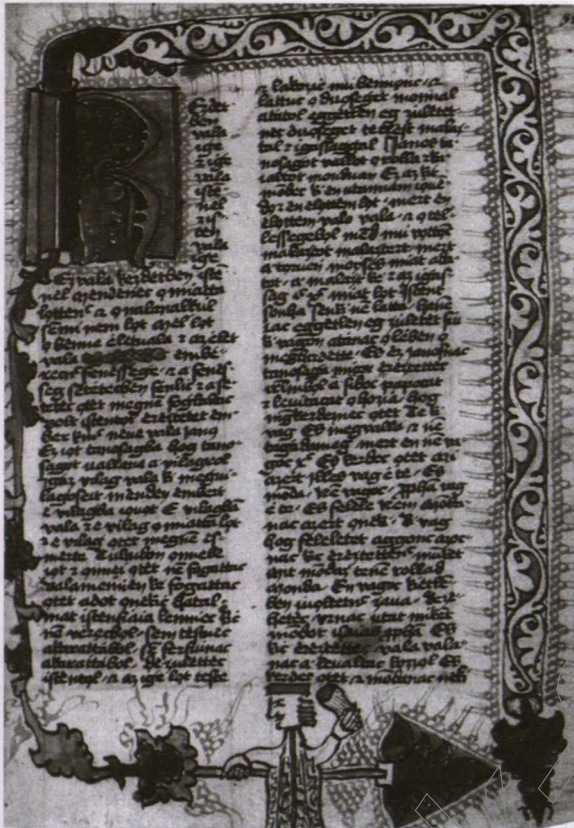
ZOLNAI Gyula: A legrégibb magyar könyv. Az Ehrenfeld-Codex. [Szemlévny]. In: Nyelvelmékeink a könyvnyomtatás koráig, Budapest, MTA, 1894. Utánnomás: Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1970, 92–110. o.

MOLNÁR József–SIMON Györgyi: A Jókai-kódex (1450 körül). [Szemlévny]. In: Magyar nyelvelmékek, Budapest, Tankönyvkiadó, 1975, 19762, 1977, 1980, 67–71. o.

Szent Ferenc prédikál a madaraknak. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Legendák. Szent Ferenc életéből (Jókai-kódex): Szent Ferenc prédikál a madaraknak (Átírt magyar szöveg és latin megfelelője) = Szövegyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segédkönyv], főszerk.: TARNAI Andor. 1. Középkor, 1000–1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Adám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 351–352. o.

A bibbiai farkas megszelídítése (Betűhív közlés, átírt szöveg, latin megfelelő) = Szövegyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segédkönyv], főszerk.: TARNAI Andor. 1. Középkor, 1000–1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Adám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 353–359. o.

MÜNCHENI KÓDEX

Régi magyar nyelvemlékek 3. Tatrosi másolat 1466; Vegyes tárgyú régi magyar iratok, 1540–1600, kiad. DÖBRENTEI Gábor, Buda, 1842.

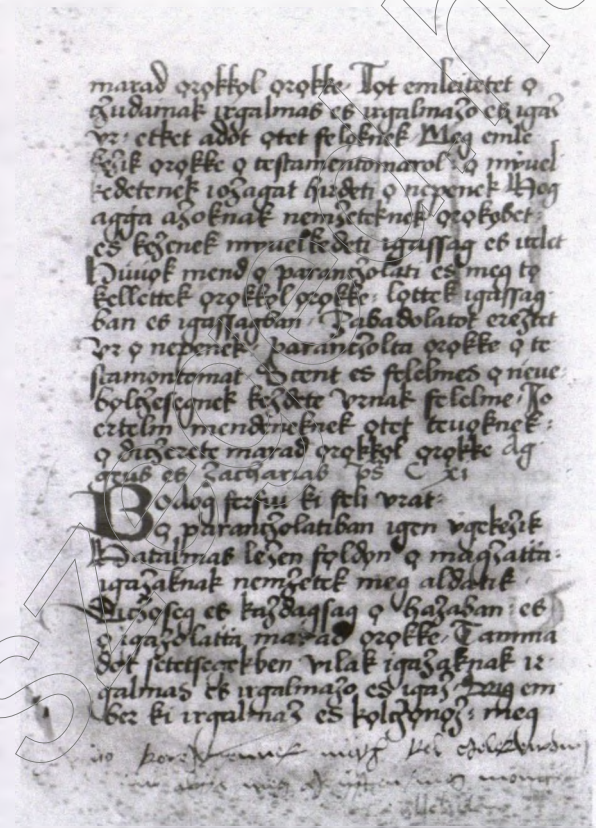
Müncheni Codex, közléteszi: VOLF György, Budapest, 1874. (Nyelvemléktár 1.)

Der Münchener Kodex, I. Ein ungarisches Sprachdenkmal aus dem Jahre 1466. Einleitung und Faksimile, unter Mitwirkung von Gyula DÉCSY hg. v. Julius VON FARKAS, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1958. (Ural-Altäische Bibliothek 6.) [Teljes hasonmás]

Der Münchener Kodex, II. Das ungarische Hussiten-Evangelium aus dem 15. Jahrhundert, Buchstabengetreuer Abdruck, hg. v. Gyula DÉCSY, Wiesbaden, 1966- [Betűhív szövegkiadás.]

A Müncheni Kódex 1466-ból. Kritikai szövegkiadás a latin megfelelővel együtt, szerk.: NYÍRI Antal, Budapest, Akadémiai, 1971. (Codices Hungarici, 7)

Müncheni Kódex [1466]. A négy evangélium szövege és szótára, DÉCSY Gyula olvasata alapján a szöveget sajtó alá rendezte és a szótári részt készítette SZABÓ T. Ádám, Budapest, Európa, 1985.

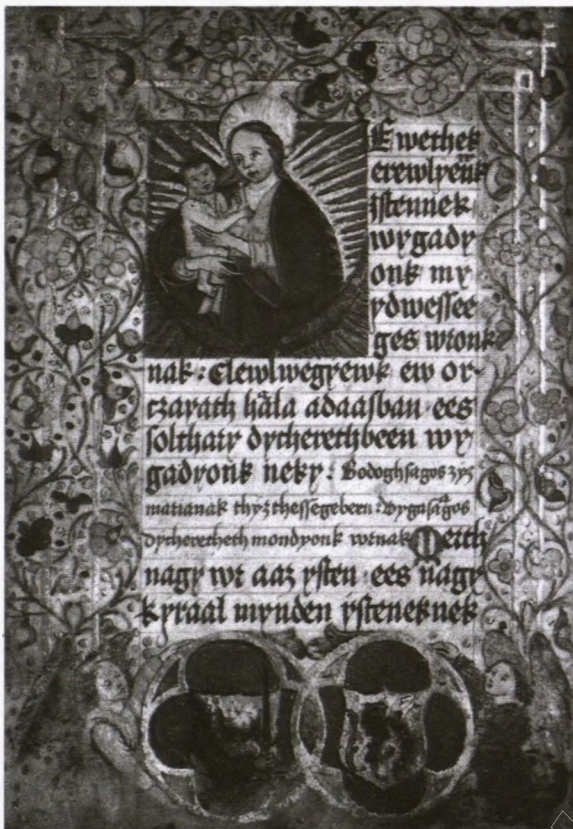
APOR-KÓDEX

Apor-codex, kiad.: VOLF György, 1879 [! 1881.] (Nyelvemléktár 8.)

Apor-kódex, közléteszi: SZABÓ Dénes, Kolozsvár, Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magyarorságtudományi Intézete, 1942. (Codices Hungarici, 2.)

Részletek:

90. zoltár. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

FESTETICS-KÓDEX

Festetics-Codex, közléteszi: VOLF György, Budapest, 1885. (Nyelvelméktár 13.)

Festetics-kódex. Kinizsi Pálné Magyar Benigna imádságos-zsoltáros könyve, [a faksimile szövegét gondozta MOLNÁR József], Budapest, ELTE, 1977 [1978] (Az ELTE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoportjának magyar kódexek kiadványsorozata, 1.)

Festetics-kódex, 1494 előtt. A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata bevezetéssel és jegyzetekkel. Közléteszi, a bevezetést és a jegyzeteket írta: N. ABAFFY Csilla, Budapest, Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1996. (Régi Magyar Kódexek 20.)

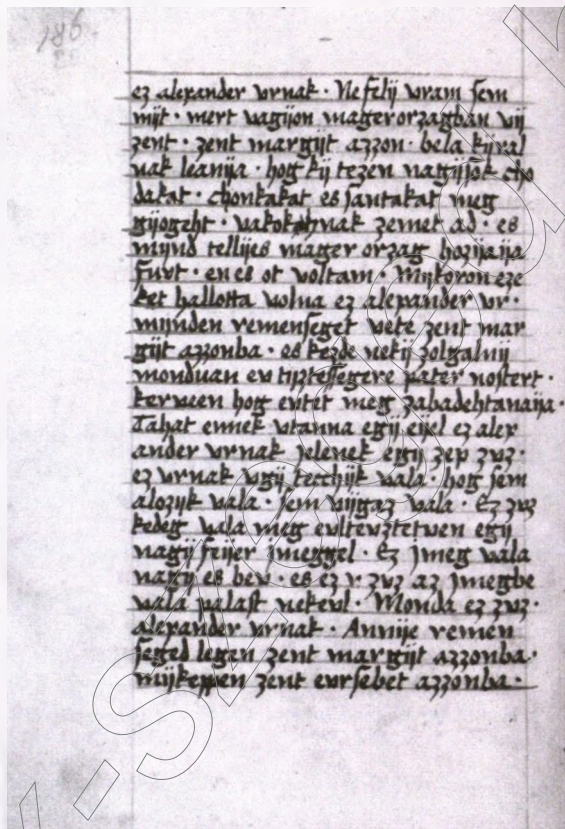
Festetics-kódex. Nagyvásson, Pálos kolostor, 1493: Kinizsi Pálné Magyar Benigna imádságoskönyve, szerk.: KÉRTÉSZ Balázs, KÁLDOS János, [CD-ROM], Budapest, OSZK, MEK, 2007.

Részletek:

A Festetics-kódex. [Részlet.] In: MOLNÁR József-SIMON Györgyi: Magyar nyelvemlékek, Budapest, Tankönyvkiadó, 1975, 19762, 1977, 1980, 118-123. o.

Petrarca hatodik bűnbánati zsoltára. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveg-gondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Késő középkori prózai emlékek. Elmékedések és imádságok: Petrarca első bűnbánati zsoltára (Festetics-kódex) = Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segéd-könyv], főszerk.: TARNAI Andor. 1. Középkor, 1000-1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Ádám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 469. o.

MARGIT-LEGENDA

Szent Margit élete, kiad.: VOLF György, 1879 [1881], (Nyelvelméktár 8.)

MÉSZÖLY Gedeon: Margit-Legenda. In: Népünk és Nyelvünk, 1. (1929).

Szent Margit élete, 1510. A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata bevezetéssel és jegyzetekkel, közléteszi, P. BALÁZS János, DÖMÖTÖR Adrienne, PÓLYA Katalin, bevezető: P. BALÁZS János, Budapest, [Magyar Nyelvtudományi Társaság], 1990. (Régi magyar kódexek, 10.)

Részletek:

ZOLNAI Gyula: A Margit-Legenda [Szemelvény]. In: Nyelvelmékeink a könyvnyomtatás koráig, Budapest, MTA, 1894. 182-195. o. Utánnnyomás: Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1970.

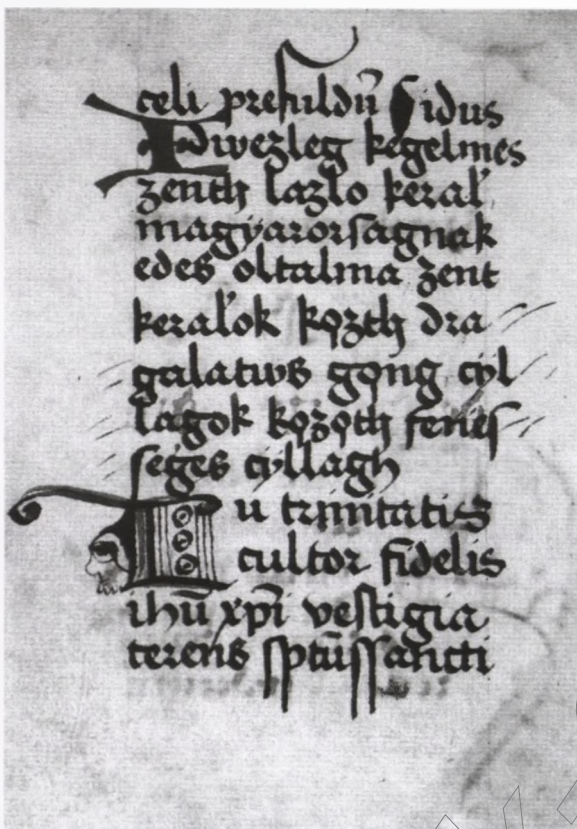
A Margit-Legenda. [Részlet.] In: MOLNÁR József-SIMON Györgyi: Magyar nyelvemlékek, Budapest, Tankönyvkiadó, 1975, 19762, 1977, 1980, 139-143. o.

Árpád-kori legendák és intelmek, szerk. ÉRSZEGI Géza, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987, 110-119. o.

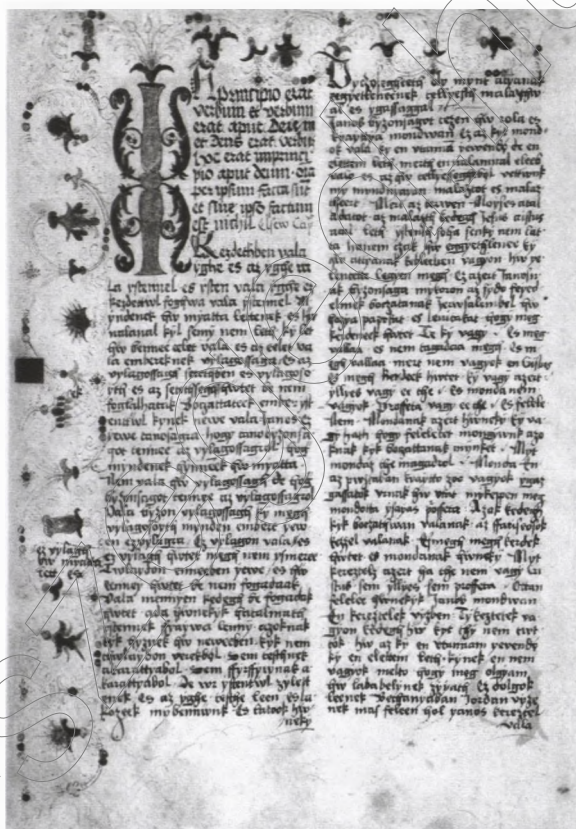
Legendák: Margit-legendája (részletek) - Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segéd-könyv], főszerk.: TARNAI Andor. 1. Középkor, 1000-1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Ádám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 407-428. o.

Szent Margit legendája - Wikikönyvek

Források, legendák, intelmek. [Szent Margit legendája Érszegi Géza által modernizált változata], [Szentendre], Interpopulart, 1993. (Populart füzetek, 5)

PEER-KÓDEX

JORDÁNSZKY-KÓDEX

Peer-Codex, közzéteszi VOLF György, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága, 1874. (Nyelvméltár, 2.)

A Peer-kódex. [Részlet] In: MOLNÁR József-SIMON Györgyi: Magyar nyelvemlékek, Budapest, Tankönyvkiadó, 1975, 19762, 1977, 1980, 157-161. o.

Világi költészet. Apáti Ferenc Cantilénája = Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segédkönyv], főszerk.: TARNAI Andor. I. Középkor, 1000-1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Ádám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 544-545. o.

Peer-kódex. A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata. Közzéteszi KACSKOVICS-REMÉNYI Andrea, OSZKÓ Beatrix, Budapest, Argumentum Kiadó, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2000. (Régi Magyar Kódexek, 25.)

További részletek a Peer-kódexből:

Ó, kegyes Szűz Mária. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Ave Mária. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Imádság nyil ellen. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Pater Noster. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

A Jordánszky-kódex bibliafordítása, sajtó alá rendezte és kinyomatta: TOLDY Ferenc, az eredetivel összevetette, a Csemeze-törredék szövegével kiegészítette és előszóval ellátta: VOLF György, Buda, 1888. (Régi magyar nyelvemlékek 5.)

A Jordánszky-kódex. Magyar nyelvű bibliafordítás a XVI. század elejéről: 1516-1519, szöveggondozás, olvasat: LÁZS Sándor, Budapest, Helikon, 1984.

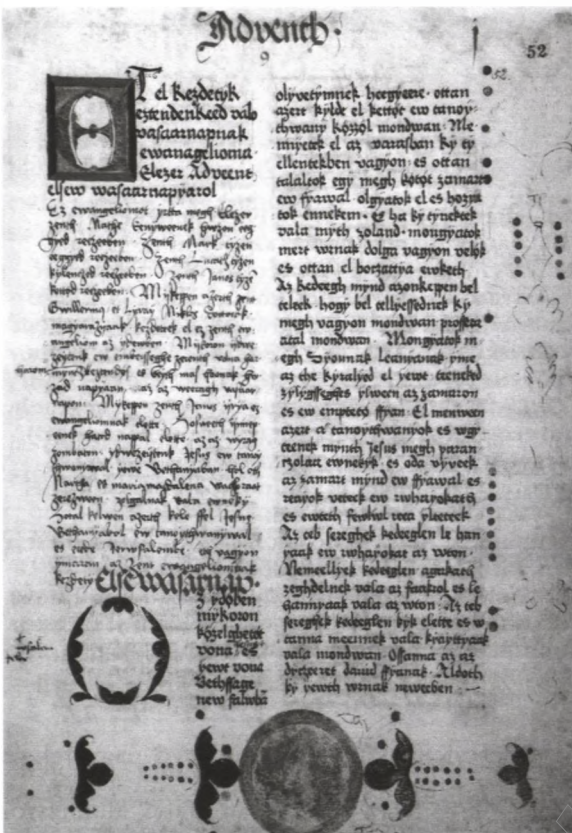
Részletek:

ZOLNAI Gyula: A Jordánszky-Codex és törredékei. [Szemelvény]. In: Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig, Budapest, MTA, 1894. Utánnomás: Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1970., 209-222. o.

Késő középkori prózai emlékek. Archaikus imádságok. Pater noster (Miatyánk). Jordánszky-kódex (Betűhív közlés) = Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segédkönyv], főszerk.: TARNAI Andor. I. Középkor, 1000-1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Ádám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 331. o.

Archaikus imádságok. Tízparancsolat. Bibliafordításban. Jordánszky-kódex = Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. [Egyetemi segédkönyv], főszerk.: TARNAI Andor. I. Középkor, 1000-1530, szerk.: MADAS Edit, a régi magyar szövegek átírásában közrem.: SZABÓ T. Ádám, Budapest, Tankönyvkiadó, 1991, 336. o.

Késő középkori prózai emlékek. Bibliafordítások: Jordánszky-kódex. (Betűhív közlés.) (A fordító megjegyzései; Előszó az Evangéliumokhoz; Szent Pál megtérése, ApCsel 9)

ÉRDY-KÓDEX

Érdy codex. Közzéteszi: VOLF György, Budapest, MTA Nyelvtudományi Bizottsága, 1876. (Nyelvméltár 4-5.)

Érdy-kódex. Hálózati szövegkritikai kiadás, 2001. ELTE BTK, Informatikai irodalomtudományi Részletek:

ZOLNAI Gyula: Az Erdy-Codex [Szemlévény]. In: Nyelvméltár a könyvnyomtatás koráig, Budapest, MTA, 1894, 239-254. o. Utánnomás: Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1970.

MOLNÁR József-SIMON Györgyi: Az Érdy-kódex. [Szemlévény]. In: Magyar nyelvméltár, Budapest, Tankönyvkiadó, 1975, 1976, 1977, 1980, 183-185. o.

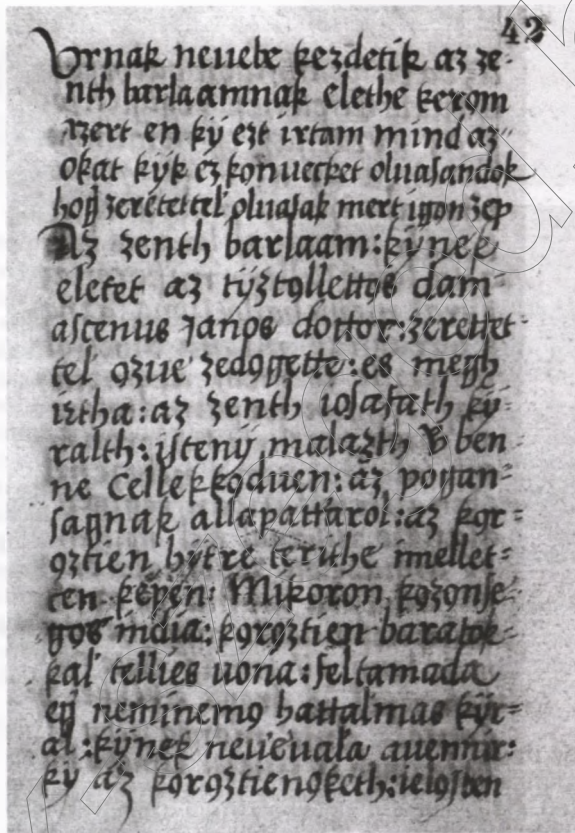
Karlsruhi Névtelen: Bódogságos Szent István királynak legendája. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Karlsruhi Névtelen: Szent Imre királynak legendája. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Szent László királynak legendája. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Karlsruhi Névtelen: Dicsőséges szent Erzsébet asszonynak ünnepéről, ki vala magyar Endre királynak leánya. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Karlsruhi Névtelen: Egy csodálatos példa. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

KAZINCZY-KÓDEX

Kazinczy Codex, közzéteszi: VOLF György, Budapest, 1877. (Nyelvméltár, 6.)

Kazinczy-kódex 1526-1541, közzéteszi: KOVÁCS Zsuzsa, Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2003. (Régi Magyar Kódexek, 28.)

Részletek:

Szűz Mária és a magyar királyfi. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

Úrnak nevében kezdetik az Szent Barlámnak élete. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. KOVÁCS Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984.

A legszebb álmom és valóság

BENEDEK ELEK ÉS SZEGED

Ez az év – egyebek közt – Benedek Elek (1859–1929) emlékéve is. Augusztus 17-én volt halálának nyolcvanadik, szeptember 30-án születésének százötvenedik évfordulója. A véletlen a nyáron elsodort Székelyföldön a Görgényi-havasok alján, a Bucsinban a szorgos szerző házaspár hegyi lakjába, ahol nemcsak ízletes pisztrángot kaptam, hanem Benedek Elek képeskönyvét is. Löwey Lilla és Váradi Péter Pál 1995 óta már több mint két tucat képes albumban ismerteti meg az erdélyi és a magyarországi érdeklődőkkel Székelyföld természeti és épített szépségeit, történelmi és irodalmi nevezetességeit. A képeket (csak névrokonom!) Péter Pál készíti, a szövegeket Löwey Lilla írja. Az idén új sorozatot kezdtek: Erdély jeles nagyjainak életművét is albumokban mutatják be. Eddig Orbán Balázsé, Wass Alberté és Benedek Eleké készült el. Még a nyáron megígértem nekik, hogy Benedek Elek albumát szívesen bemutatom Szegeden. Ennek időpontját később ki is tűztük október 31-ére, de azután közbejött akadályok miatt elmaradt; mindössze annyi valósult meg, hogy ekkor a házaspár vetített képes előadást tartott a jezsuita templomban. Mondókám bennem maradt. Alább ezt foglalom össze. Kevesen tudják, hogy Benedek Eleknek mi köze volt Szegedhez.

Az ifjú Benedek Elek 1881-től a Budapesti Hírlap munkatársa volt. E minőségében jutott neki szerep a Kárpátokon túli, bukovinai székelyek első hazatelepítésében. Főszerkesztője, Rákosi Jenő bízta meg a földattal. Önéletrajzában (Édes anyaföldem, 1920) ezt írta:

„Életem legszebb emlékeinek egyikét köszönhetem a bukovinai csángók hazatelepítéséért kezdett és nagy lelkeséggel végigcsinált akciónak. Évtizedeken keresztül hallatszik át az északkeleti határon idegenbe bujdosott véreink bús sóhajtozása, könyörgése: Magyar testvérek! Vigyetek haza, az édes anyaföldre! Évtizedek múltán dobannak meg a szívek, kormánynak, parlamentnek, az egész magyarságnak a szíve, nyílik meg az ország kapuja testvéreink előtt...”

1882-ben háromtagú küldöttség ment Bukovinába herceg Odescalchi Artúr (1836–1925) történész, országgyűlési képviselő vezetésével. Két ifjú adjutánsa, Szádeczky-Kardoss Lajos (1859–1935), frissen szerzett tanári és bölcsészdoktori diplomával, 1891-től a kolozsvári, 1921-től – 1929-i nyugdíjazásáig – a szegedi egyetem magyar történelmi tanszékének professzora. A harmadik: Benedek Elek. „Egy az, hogy székely, más az, hogy újságíró, az egyetlen székely újságíró vagyok ez időben...”

Andrásfalván rendezték be munkahelyüket, onnan látogatták meg Hadikfalvát, Józseffalvát, Istensegítset. Korábban volt még székely település, Fogadjisten, de lakossága az idők folyamán eloszlott a másik négy közt. Két hét alatt összeírták a hazavágyakozókat, s kiváltották a bojároknál levő adósságleveleiket. Mindegyre kiürült

A Rákóczi útnak ekkor még Kerepesi út a neve. A Rókus-kórházzal szemben volt egy trafik, amelyben lottócédulát, lutrit is árultak. Özvegyasszony volt a tulajdonosa. „Hajósgazda volt az ura, s

1 az Odescalchi herceg oldalán levő nagy fekete bőrtáska...”

1883 tavaszán a hadikfalvi állomásról indult a hazatelepülők vonata. Benedek Elek most is ott volt. At a Kárpátokon Nyíregyházán, Debrecenen Szolnokig. Itt hajóra szálltak. „Este köt ki Szeged mellett a hajó. Szőke Tisza partja nappali világosságban ragyog, az alig három esztendeje romokban hevert város díszbe öltözött: zászlók lengenek a frissen épült palotákban, gertyák lobognak az ablakokban...” „Nem tudom, milyen volt Szeged az árvíz előtt, milyen az árvíz idején, most csakugyan szép volt, szebbnél is szebb. Szeged falai közt találtam a legmelegebb magyar szíveket – ő, és Szeged porában játszadozott az az aranyászóka hajó leányka, kinek életem legszebb álmát s mind e mai napig legszebb valóságát köszönhetem...”

Ez az utóbbi mondat már átvezet Benedek Elek szegedi kapcsolatainak következő, nem kevésbé jelentős mozzanatához. A bukovinai telepeseket csak Szegedig kísérte. „Már nálam nélkül is eltaláltak az Al-Dunára.” Pedig ha látta volna, milyen vizenyős, lápos területre telepítették kedves bukovinai testvéreit, bizonyára kevésbé lett volna elégedett vállalkozásukkal. Az újonnan létesült faluk népe óriási erőfeszítéssel változtatta termővé, kultúrtájává a környéket. Központja, Székelykeve, amely Belgrádnál is délebbre esik, tavaly ünnepelte a telepítés 125. évfordulóját. Névrokonom, a grafikus Péter László könyvet is írt erről a múltból. Engem is meghívtak. Csodálkozva tapasztaltam, milyen elevenséggel él ennyi idő múlva is nyelvjárásuk: szavakban, hanglejtésben...

2

miként a fuvarosok ezreit tette tönkre a »ló nélkül járó vasszekér«, a hajósgazdát a gőzhajó verte hullám azonképpen sodorta el. Nemcsak elsodorta, el is temette. Özvegyasszony, nyolc gyermek – mit

kezdjenek a hajótöröttek? Jómód után szegénységbe törödni ott, ahol százan, ezren ismerik – lehet-e?”

A részvét és a káröröm elől Szegedről Pestre menekült népes családjával az özvegy. Sikerült trafikengedélyt kapnia. „Ő szolgálja ki reggel 6 órától estig a dohányos embereket, leánya, az az arany-szőke hajú leányka írja a lutricédulákat.”

A bolthoz közel a népszínház, a későbbi – a Kádár-korszakban fölrobbantott – Nemzeti Színház, a lutri legfőbb vásárlói a színészek. De ott vette szivarjait Rákosi Jenő is, és közben szívesen elbeszélgetett az özvegygel meg leányával. „Félig bolt, félig kaszinó.” „Írók és színészek kis kaszinója.” Rákosi Jenő vezette be Benedek Eleket is. S a széke lány megfogta a szívét.

„És telnek, múlnak a hónapok, esztendőre esztendő fordul, s egyszer csak eladogom: kisaszszony, a csángók földjén, húsvét hajnalán, gyönyörű álmat láttam. Virágos almafa tövében szenderegtem, s maga égőpiros rózsát ejtett a mellemre. Reám mosolygott.

– Igazat jelent-e az álmom?

Benedek Elek többször is megfordult még Szegeden. Valószínűleg az itt következő felsorolás sem teljes, idők folyamán gyarapodhat. 1889 december 1-jén jelen volt a Tisza Szállóban, amikor barátja, Pósa Lajos, nyolcvévi szegedi színházi titkárkodás után elbúcsúzott a Várostól. 1903. február 16-án a Kassban, a régi Hungáriában, „a székely esten” elbeszélését olvasta föl.

– Igazat.

– Mária, én nem kívánom, hogy érettem elhagyja a hitét. De – igen, a főrendiházban – a polgári házasságot – leszavazták.

– Tudom.

– Meg tud-e válni érettem a hitétől?

– Meg.”

Így lett Benedek Elek felesége Fischer Mária (1862–1929), a szegedi zsidó hajósgazda kálvinistává keresztelkedett széke lánya. Követte férjét nem csak hitében, hanem 1921-ben Kisbaconba is, amikor Benedek Elek – szemben az erdélyi menekültek ezreivel – hazaköltözött szülőfalujába. Sőt követte Elek apót a halálba is. Sírkövén az Ószövetségnek Rut könyvéből (1, 15–17) vett, csodálatosan odaillo idézete áll:

Ahova te mégy, odamegyek,
és valahol lakol, ott lakom,
a te néped az én népem,
és a te Istened az én Istenem.
Ahol meghalsz, ott halok meg,
és ott temettetem el.

3

Az azonban bizonyos, hogy utoljára kevéssel halála előtt, 1929. március 21-én ugyancsak „a székely írók estjén” szerepelt Szegeden, ismét a Tisza Szállóban, Kacsó Sándor, Nyíró József, Szentimrei Jenő és Tamási Áron társaságában. Másnap mesedélutánt tartottak a nemrég megszűnt Korzó Moziban.

Péter László

Színésznőből író

IGNÁCZ RÓZSA SZEGEDEN

A legújabb szegedi színháztörténet, Sándor János vaskos kötete (A szegedi színjátszás krónikája, 2003) először Görög Sándor színgazgatóságának kezdetén említi a nevét: „Görög nagy lendülettel lát a társulatszervezéshez.” A régi tagok közül megtartotta Kiss Manyit, Ajtay Andort, Táray Ferencet, az újonnan szerződöttettek közül az ismertebb nevek (Misoga László, Pogány Irén, Kondor Ibolya) közt sorolja föl „az Akadémiáról a frissen végzett Ignácz Rózsat” (426).

Először október 20-án G. B. Shaw Tanner John házassága című darabjának Violette szerepében lépett színpadra. Játékának kritikai visszhangja nem deríthető jókedvre: túl iskolásnak minősítették (427). De már a

Homoki vörös című kisregénye a Tegnapelőtt címmel 1957-ben megjelent gyűjteményes kötetének első és legterjedelmesebb darabja. Kulcsregény, amelynek eseményei föltehetően csak arányaikban és szemléletükben térnek el a valóságtól. Abban, amiben úgyszólván minden emlékezés törvényszerűen eltér: a történeteket saját szemüvegén keresztül mutatja be: egy-egy mozzanatot elhagy vagy fölnagyít, sérelmein vagy fájdalmain át torzítja el indítékait, szándékait.

Huszonégy éves volt Ignácz Rózsa, frissen kikerült a színiakadémiáról, amikor 1931. szeptember 11-én Szegedre érkezett. Kisregénye társadalmi szatírának is beillik: azt a hájszát örökíti meg, amelyet a fiatal színészlány megkaparintásáért a pénzes szegediek, elsősorban Golf Náci bornyagykereskedő, a „színpártoló egyesület” aelnöke, indítanak, s amely a kedveskedések, növekvő értékű ajándékok eredménytelensége után a zsarolásig, a kelepceállításig minden módszert kimerít, s amely előbb öngyilkossági kísérletre, végül szökésre kényszeríti a kiszemelt áldozatot. Tanító Ilona – ez Ignácz Rózsa képmása a kisregényben – minden látszat ellenére tiszta marad. Golf Náci vörösborát kiöntögeti a lépcsőre, s az alján beissza a szegedi homok. (Így is „homoki” a „homoki vörös”) Végül pedig a hódmezővásárhelyi Fekete Sas asztala alatt kénytelen ugyan elfogadni Golf Náci ezer pengőjét, hogy fölkelhessen onnan, de mielőtt a szobájába fölmenne, mindenki szeme láttára a

Wolf Miksa (1880-1936) földbirtokos és bornyagykereskedő volt, a városi törvényhatósági bizottság tagja. A színügyi bizottságot ez a törvényhatósági bizottság választotta meg tagjai közül. Wolf Miksának az akkor Kiskundorozsmához tartozó Kistemplomtanján (1950

1 színháztörténetésztől jelentősnek tartott következő említés méltán tölthette el meglepedettséggel. 1932. február végén Schiller Haramiák című drámáját mutatták be Táray Ferenc gondos rendezésében: „Az együttesből a fiatal Ignácz Rózsa alakítása emelkedik ki.” Kár, hogy a színvonalas előadást alig fél ház nézte meg, és így kárba veszett a „jó szándék, lelkesedés, erő” (438).

Osszel már a budapesti Nemzeti Színház tagja lett. 1939-ben pedig búcsút is mondott a színháznak, és mint neves író tette híressé nevét.

Szegedi pályakezdését regényes önéletrajzban örökítette meg.

2 cigányok elé dobja a tíz darab százast... Golf Náci megszégyenül, de neki szöknie kell Vásárhelyről, majd végképpen Szegedről is. „Lucskos olvadás volt éppen”, amikor itt hagyta a várost. Az újságok szerint 1932. március 9-én még bemutatója volt a Kontó X című vígjátékban, amelyben Von Ahrent hűgként szerepelt. A következő napokban távozott hát Szegedről.

Az „új drámai szende” nem sok és nem jelentős szerepeket kapott. Vígjátékokban, sőt operettekben is játszott. Talán legkomolyabb lehetősége Schiller Haramiákjában Amália szerepe volt; ezt a kisregényben is említi.

A kulcsregény számos szereplője viszonylag könnyen fölismerhető. Golf Náci Wolf Miksát, Wurml Fülöpöt, Wimmer Fülöpöt, Glohs Gaszton Shvoy Kálmánt rejti.

Mindhárman a városi színügyi bizottság tagjai. Regénybeli szereplésük igazolja Juhász Gyula remek aforizmáját: A színház a legfontosabb kultúrintézmény a világon. Miért? Azért, mert színésznők is játszanak benne. De ezt a másikat is: Színügyi bizottság minden városban van, de irodalomügyi bizottság egyik városban sincsen. Hiába, a kultúrát a primadonnák jelentik, és nem a költők.

E három férfiút már Szegeden sem ismerik, nemhogy másutt. Az utókor előtt pedig végképp ismeretlenek maradnának. A Homoki vörös megértéséhez föl kell villantanunk pályaképüket.

3 óta önálló község: Bordány) mintegy kétezer holdja volt. Ennek felét az első világháború után parcellázták. Örökösei (Wolf Miksáné Németh Erzsébet és két lánya, Kónya Béláné Wolf Klára, Magay Lajosné Wolf Borbála) már csak 880 holdon gazdálkodtak. Ebből 100 hold volt

a szőlő, 12 hold gyümölcsös, 140 hold akácerdő, 420 hold szántó, 200 hold kaszáló és legelő.

Wolf Miksa korán, mindössze 55 évesen, váratlanul, de stílusosan hunyt el: színházban lett rosszul. Május elsején este Karl Millöcker kedvelt bécsi operettjének, a Dubarry grófnőnek első fölvonása után szorult orvosi ápolásra az igazgatói irodájában. Hazavitték, s éjfél után elhunyt.

Móra Ferenc örökölte meg azt az anekdotát, amely Wolf Miksához fűződik. Kistemplomtanya ugyan éppen arról kapta nevét, hogy már a 19. század közepén, 1859-ben Dudás István és Czékus Franciska kápolnát emelt, de ez a 20. század elejére nem csak kicsinek bizonyult, hanem életveszélyessé is vált, ezért új templom építéséhez fogtak. Ehhez adományával Wolf Miksa is hozzájárult. A fölszentelés (1907) után a templomépítő

Wimmer Fülöp (1854-1934) gyárigazgatónak évtizedeken át Wolfénál jóval nagyobb befolyása volt a színügyi bizottságban, a szegedi városi színház életébe, sőt általában Szeged 20. századi történetének első harmadában. Nagy hatalmú gazdasági vezető volt, a szegedi ipar legtekintélyesebb üzemének, az 1877-ben alapított kenderfonógyárnak elnök-vezérigazgatója. (Éppen most, hogy ezeket írom, bontják az 1884-ben épült Bakay-gyárat a Londoni körút és a Bakay Nándor utca sarkán, hogy itt is nagyáruház épülhessen!) Győrött született, 1883-ban jött Szegedre, s amikor fél évszázados működése alkalmából, 1933-ban a helyi napilap, a Délmagyarország köszöntötte, ezeket a titulusait sorolta föl: a Szegedi Kenderfonógyár Rt. elnökgazgatója, a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, a Szegedi Szabadelvű Párt örökös és tiszteletbeli elnöke.

A munkásmozgalom történetébe is beírta nevét: perze az ellenkező oldalon. 1911-ben a bukjelszoknyás cucilista kimmel maró gúnnyal választott Gárdos Mariskának a Népszavában a kenderfonógyárat bíráló cikkére. Azt is megengedte magának, hogy színházi

Shvoy Kálmán (1881-1971) neve csak egyszer fordul elő Sándor János színháztörténetében, amikor mint a színügyi bizottság újdonsült tagja nyilatkozott, 1935-ben. Ignác Rózsa szegedi évében tehát még nem volt az. De mint a szegedi V. vegyesdandár parancsnoka, vezérőrnagy, sőt éppen 1931. május 1-jétől altábornagy, az ifjú színész név valamennyi széptevője közt a legtekintélyesebb, legrangosabb. Őt még egyébként magam is ismerem. A hatvanas években, nyugdíjasként, belátogatott a

Neki is megvolt az ideálja. Leplezetlenül ír regényében Ajtay Andor (1903-1975), a regényben Tatay Bándi, iránti vonzalmáról egy kudarcot vallott légyótt kapcsán, valamint „bimbózó és csúfosan abbamaradt szerelméről”, melyet az üvegfélszemű Zilahy Pál (1894-1959), átköltött néven Illaghy Pál, iránt érzett. (Zilahy Gyulának, a neves színigazgatónak volt a fia.) De szerepel a regényben Birs Biri (azaz Kiss Manyi), Török Andor (Görög Sándor színigazgató), Galgóczy ügyvéd (Pálóczy Sándor), Orffi Ottó (Osváth Tibor Ottó), Vörös László (Magyar László), Bontsek János (Kontsek László) is. Saját nevén szerepel viszont a rokonszenvesen ábrázolt Balla Jenő, a Délmagyarország színikritikusa, akinek merészségét az író kétszer is úgy jellemzi, hogy még Csontos Gyulát is bátor volt bírálni. Folyvillan Juhász Gyula neve, Móra Ferenc ezüstös feje, sőt - némi anakronizmusmal - József Attila is. Név nélkül, de fölismerhetően Buday György és Ortutay Gyula.

Csúfondáros szemlélete addig jogosult, amíg a kiszolgáltatottsággal visszaélő, undorító pénzeszsákokat ábrázolja. Am Ignác Rózst keserű szegedi élményei hamis általánosításra ragadtatják, és gúnyát, pletykás rosszkedvét kiterjeszti igaztalanul azokra is, akik - maga

Egyszer még színésznőként visszalátogatott pályakezdésének színhelyére. 1939. február 18-án föllépett a Felsővárosi Katolikus Kultúrház székely estjén.

A kitűnő írónőt 1979. szeptember 25-én gépkö-

bizottság fölkereste az adományozót. Szószólója így mondott köszönetet a földesúrnak:

- Azér gyüttünk el a tekintetős úrhó, hogy mögköszönjük a jó szívvel adott támogatását. Az adomány leginkább azér esött nagyon jól, mer hisz tudjuk, hogy nem is katolikus a tekintetős úr, hanem reformátusnak tetszik lönni...

- Nem vagyok én református - pattant föl Wolf Miksa -, zsidó vagyok én, embörök!

- Tudjuk mink azt, kéröm - mentegetőzött a szónok -, de hát nem akartuk mögsérteni a tekintetős urat...

Az is följegyzésre érdemes, hogy unokája, Magay Dániel (*1932) 1956-ban a melbourne-i olimpián kardvívásból aranyérmert szerzett. Utána nem tért haza, Amerikában vegyész-mérnöki oklevelet szerzett. Ma is ott él.

páholyában belefűyült a Lammermoori Lucia előadásába, mert Mátrai Ernő karmester dirigálása ellen így tiltakozott. Húsz pengő pénzbürságra ítélték. 1929-ben Móra Ferenc és Juhász Gyula barátjával, a szabadkai emigrációjából kevéssel előbb hazatérni kényszerült Dettre Jánossal keveredett pörbe: a törvényhatósági bizottsági választások kampányában azt írta az őszirózsás forradalom kormánybiztos-főispánjáról: „már megint igazat és hazudik”. A törvényszék Gömör- tanácsa fölmentette a rágalmozás vádjá alól.

Sándor János színháztörténetének névmutatója számos helyet jelöl meg, amely Wimmer Fülöpnek a színház életébe, műsorpolitikájába és szereposztásába való sűrű beleszólásáról tanúskodik. Beszél a „Wimmer-féle lobbiról”, a „mindenbe belekontárkodó Wimmerről”, s arról: „Szerencsére őt már senki se veszi komolyan.”

Agglegény volt. Egy ízben említi olyat, hogy „Wimmer gyengéd szálak fűzik Fodor Ellához”. Hasonlót bizonyára más színésznők neve kapcsán is el lehetne mondani. Ignác Rózsa-ra is kivetette hálóját.

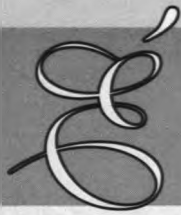
Somogyi-könyvtárba, hogy nyilván nosztalgiából, a régi újságokat olvasgassa. Mint olvasótermi főügyelő nemegyszer láttam, amint elbóbiskol a hírlapkötetek fölött, s ahogy Arany János írja Toldiról: „tisztá nyál csordul ki [...] szája szélén”... Alkalmat kínál eltűnődnöm a világ mulandóságán. 1930/31-ben Shvoy tábornok élete delén, ötvenéves, fess katonatiszt volt, nős ugyan, szegedi a felesége, de Ignác Rózsa szépsége és fiatalága megkísértette. Hasztalan.

megírta - segítették, támogatták, mint pl. Magyar Lászlóék. Jellemző ez a mondata: „rá is ragadt az ő-zés, mint mindenkire, aki a kelletnél hosszabb ideig él Szegeden”. Jellemző, mert a ráragadt ő-zés csak annyit jelent, hogy könyvében ő is bőséges példatár nyújt az elhibázott ő-ző alakokra (rendös ember; börtöarböcsület; remök; Szönt György utca; nőm kapható mindön nő!), de azért is, mert ezzel bevallja: neki az itt töltött hét hónap is a kelletnél több volt.

Megbocsátjuk ezt neki, és köszönjük, hogy ha elfogultan is, de a kor levegőjét és viszonyait mégis jellemzően visszatükröző kisregényvel örökölte meg 1931/32 fordulóját a szegedi világban. Babits hajdan porvárosnak nevezte Szegedet, és azt írta: „Itt az emberek szemében a homoki bor tompa fényét látom.” Ignác Rózsa aligha ismerte Babits e sorát, az ő Homoki vöröse mégis rímelt rá; ugyanazt az elmarasztaló, bíráló képet rajzolja a városról, mint Babits. Az is csak látszólag véletlen, valójában törvényszerű, hogy a szegedi pornak ő is majd egy lapot áldoz, szinte ő is jelképesé növeszti. Túlzás ez a sötét szín Szegedről? Bizonyára igen. De így sincs tanulság nélkül.

csi gázolta el Budán. A szegedi napilapban, amely annak idején színi kritikáiban örökölte meg a nevét, a Délmagyarországban, én búcsúztam el tőle.

Péter László

Ó, fend hóhoz a léced!

RADNÓTI MIKLÓS ÉS A SPORT

A költő utolsó – klasszikussá nemesedett – verseit és életét ismerve, azt hinnénk, hogy fényévnvi távolságra állt tőle a sport. A látszat most is csalóka. Már a hatvanas években néhány irodalomtörténész felhívta a figyelmet arra, hogy Radnóti Miklós rendszeresen túrázott a hegyekben, télen sielt a Normafa környékén, nyáron pedig evezett a Dunán. A kádárista ifjúsági mozgalom azonnal rákapott a hírre és elneveztek egy országos evezős emléktúrát Radnótiról. A szöveget sem akart lemaradni és a „vízenjárók” mintájára 1964-ben megszervezték a Radnóti Miklós sítúrát, amely rövidesen szintén országos jellegű sportolási lehetőséget kínált a fiataloknak. Érdeemes hát részletesebben feltárni a költő „sportmúltját” és ráfókuszálni erre az eddig elhanyagolt témára. Mint már említettük, Radnótit az utolsó periódusában írt művei tették hallhatatlanná, mivel azonban képes volt élményeit koncentráltan lírai formába önteni, ezért jelentékeny versei születtek már fiatalon is. Ilyenek voltak – többek között – a sportot érintő költeményei.

Tanulmányait 1915-ben kezdte a Szemere utcai iskolában, ahol eleinte félt a nagyobbaktól. A szűkebb családban megmagyarázták neki, hogy ő soha se kezdeményezzen verekedést, de ha bánjták, ne hagyja magát. Nevelőanyja így emlékezett a folytatásra: „Helyben vagyunk Mikivel! Elébe megyek és látom ám, hogy egy csomó gyerek közt áll a hátról levett táskával és mint Toldi Miklós üt-szúr-vág, akit csak ér.”

Nem volt különösebben eminens tanuló, testnevelésből is csak elégséges volt eleinte. Néhány évvel később viszont bekerült a focicsapatba, ami már akkor is komoly „előléptetés” volt egy kamasz fiú számára. A következőkben pedig már az atlétika szele is megcsapta és egy ideig indult versenyeken, sőt, érmekeket is nyert. Ferencz Győző könyvében olvashatjuk, hogy a rendszerváltozás utáni években ezeket a relikviákat ellopták a költő özvegyétől. (1) Schwott Lajos visszaemlékezései szerint: „életvidám kamasz volt, szeretett sportolni, jól futballozott, az osztálycsapatban középcsatárt játszott.” (2)

Radnóti nagybátyja és egyben gyámja, Grosz Dezső 1927-ben a csehországi Reichenberg (Liberec) textilipari főiskolájára kényszerítette, hogy majd később átvegye jól menő méteráru üzletének vezetését. A költő úgynevezett „bordó noteszből” tudjuk, hogy ezzel a száműzetéssel „agyonsapott és agyonijesztett” emberré lett. „Az induló költő szenvedélyes idealizmusával tiltakozott az ellen, hogy élete középpontjába polgári egzisztencia megteremtését állítsa” – írta róla Ferencz Győző. (3) Általában rosszul érezte itt magát, de különösen neheze égett a száraz, komerciális tárgyak magolása. Bánatában illetve kompenzálásul sokat olvasott valamint sportolt: „fényképek örökítették meg az iskolai atlétikai csapatban, sielés közben és a tenispályán”. (4)

Hosszas küzdelem után végül visszatért Budapestre és jelentkezett a Pázmány Péter

Tudományegyetemre. Származása miatt azonban nem vették fel és mivel minden fölbebevése kudarcba fulladt, 1930-ban Szegeden kezdte meg felsőfokú tanulmányait magyar-francia szakon. Itt rögtön tagja lett a Természetbarátok Turista Egyesületének, ahol a kirándulásokon kívül a szavalókórusban is tevékenykedett.

Első tanévét befejezve Párizsba utazott, bár nagyon nehezen hagyta itthon szerelmét, Gyarmati „Fifit”. A francia viselkedéskultúráról és egyéb párizsi élményeiről rendszeresen beszámolt haza írott leveleiben. Egyik megrázó epizódja az volt, amikor a francia csendőrök egy dinnye tolvaj gyereket agyba-főbe vertek. Ezzel összefüggésben megemlítette, hogy hasonló atrocitást élt át, mikor az Örömvölgy utcában rúgták a labdát és ez nem teszven az arra járó „közgeknek”, ezért: „bicskával felhasználították a születésnapomra kapott vadonatúj futballt” (egyébként ezek a nyomasztó élmények a Férfi napló versciklusban szerepelnek).

Radnóti Miklósban a nyári meg a téli kirándulások illetve sportaktivitások mély nyomot hagytak, melyek át- megátszövik verseit. A legismertebb talán a Téli vasárnap, amely – a többiekhez hasonlóan – Kassák és Füst Milán hatására szabadversben íródott.

*Arany késként villan a napnak fénye a fák közt
és füstölve siklik az úton a friss nyomokon
s távol nagyokat hasogat a kemény levegőből,
síkos arany domb őrzi ott örömet!*

*Ó, most síkos a lomha gond is, füttyentve kicsúszik
melegéből és csönd s a havon vékony repedés
jelzi tűnése nyomát, míg nyugodt dobogással
takarítgat utána a szív.*

*Nézd! Asszonyod arany kontya s két síje
külön megcsillan a lejtőn s eltűnik lobogón;
lenn hó pora bújtatja s egy enyhe kanyar.*

*Ó, fene hóhoz a léced! csisszen az s kinyitja előtted
az erdőt és mögötted újra kezdet fog a szél
s az utat szegő fák sora tanakodva nézi tünésed!*

A síelés motívuma egyéb verseibe is be-becsúszik.
A Hazafelé című költemény is egy „tündér vasár-
napi” síelés meghitt hangulatát őrzi.

*Enyhe lejtő és sziszegő hó
visszavonul s pattog a
megrakott fákon az ág.*

*Két hófarú őz fut a zajtól
s leveri a teli
fákról a bő takarót*

*s a hó kezd mindenhol a hóra
zuhanni és Fanni
kicsit ijedten néz rám.*

*Hull az alkony, siklik a hóléc,
vonuló nyoma jó
jeleket hagy az úton*

*s a táj kemény arcára puha
sötét száll és körénk áll
az álmos erdő lassan.*

*Tűnik a nappal, útja villan,
lusta folt fönt a hold
s tömötten néz a fán át,*

*ritkul az erdő, a fekete
feketébb és enyhébb
lilaszín lesz a fehér.*

*Tündér vasárnap tűnik el most
s a városnak sáros
útja síró szakadás,*

*vállakra kerülnek a lécek
s íme már, mint a sár
a hétfő úgy ragad ránk.*

Az Este a hegyek között versciklus újabb sítúra
verses naplója, melyet a költő 1937 szilvesztere
után élt át.

*Az este már a fák közt markolász,
mikor a mélyben feltűnik a ház
s a síkos lejtő aljában tömör
hagymaszaggal s meleggel üdvözöl.*

*Míg léceim a falnak állítom,
hóföretet fut át a kis hídon,
hajamba kap s az ajtóhoz közel,
akár egy búcsúzó lány, átölel.*

Néhány versszakkal odébb pedig ezt olvashatjuk:

*Az ember a hóban vándorol,
léceit fel- és lecsatolja,
betér egy házba, eszik, iszik
s elernyed, nincs semmi dolga.*

2. ÁBRA

A hegyi levegőn naphosszat síelő költő jóféle fáradtságtól aludni készül a menedékházban, de még biztatja magát: „tollam ne maradj vesztég, épülj tovább álmos költemény.” Radnóti a turistaház félhomályában – ritkán tapasztalt testi-lelki harmóniában – valóban tovább építette versét és végül egyik legszebb szerelmi vallomását fogalmazta meg:

*Ó mily régóta is szeretlek!
Két napja már, hogy nem
ölelsz meg!
Körmöm lehellem és már
írom is:
„szeretni foglak túl a síron
is!”*

*Körmöm síkolt s a fényes
üvegen
szép neved betűi meg-
maradnak,
s a ringató betűk virágos alján
éreztem könnyezni kezd az ablak.*

Radnótinak a síeléssel összefüggően kellemetlen emléke is akadt. Az 1934-es esztendő végén összekülönbözött Fannival, aki ezt követően az osztrák Alpokba (Kitzbühelbe) ment síelni a bátyjával. A költőt ezt rendkívül megviselte és sértődöttségét több haragos levélben – amit azonban soha nem küldött el – próbálta levezetni. Ekkor még nem gyűlölte meg a síelést, de amikor már „tajtékos lett az ég”, vagyis túl volt az első munkaszolgálatos keserveken, bizony alább hagyott a „hölécekhez” fűződő vonzódása. Ettől kezdve a síeléshez nélkülözhetetlen bakancsot nem volt hajlandó többé a lábára húzni. Vasárnapként inkább beült a Kossuth-téri kávéházba egy „karlsbadi reggelire”, minthogy Fannival síelni menjen a Budai-hegyekbe. A depressziós időkben a túrázás már nem lelkesítette. Felesége, Fifi így írt erről naplójában: „...Mik nem jön fel velem, soha nincs levegő és nem is keresi, hogy legyen, nincs erre semmi igénye, nem is értem, hogy úgy elszakadt az ő legnagyobb elvarázsolójától, a természettől”. (5)

Aztán még egyszer előkerült a sí-téma még pedig igen különös összefüggésben. Radnóti utolsó behívásakor Fanni ezt írta a naplójába: „Elég kicsi a zsákja és nagy nehezen gyömöszöltük bele a legszükségesebbeket. A takaró volt a fő probléma. A finom gyapjú pléd nehéz kicsit és nagy is. Az

utolsó 'táborozáskor' az egyik katonája ellopta Miklós összes drága szíjait. Most megfizethetetlen és nem is kapható plédszija. Hurkát kellett csinálni és úgy a hátizsák tetéjére szíjazni a sílécekről levett kis szíjjakkal.” A bakancs főbírával meg a lécek szíjaival kapcsolatos mizériával örökre lezárult Radnóti Miklós sporthoz való kötődése.

A Téli vasárnap pandanjaként megírta annak párdarabját, a Nyári vasárnapot. Ennek egyik verse a Modern idill, mely egy úszkálással párosított evezős túra költői foglalata. Eleinte Fanni bátyjának – aki lelkes sportember volt – csónakjával eveztek a Dunán, majd idővel vet-

tek olcsón egy saját kis evezőst: a Mütürkét. Kun Miklós visszaemlékezésében (6) beszél arról, hogy Radnóti Beck Judittal való „komoly liaisonja” során többször fölevezett a Dunán Gödre, ahol Judit lakott. De adjuk át a szót a költőnek és olvassunk bele az evezős „idillbe”.

*Ó, fiúk és lányok vad serege
járkáljat itt és boldogan izzad
s hűsölni időnként a vízre lejár!*

*Ragyogó vállaiton apró napokat
hoznak ki magukkal
és guruló, arany gyöngyszemeket,*

*hogy nyomuk maradjon a fű közt,
ahol letakarva, búcsúimákat
mormol az enni- s pusmog az innivaló!*

*Ó fiúk és lányok ragyogó vállán
csuszkál rikoltva az ünnepi nyár
s futtuktól táncosan fordul a hó levegő
és horzsol ahogy dől.*

*S pattog a fény a parti csónakok
fenekén és köztük barna hajónk:
Mütürke is ott ül!*

*Ül és nézi magát a víz síkos tükörében,
hol vakkan ijedten a fény és
borzolva ér ide hozzánk
s elnyugvó szuszogással
pihenni a fűre lefekszik.*

*Ó, csipkés inggé lett a távoli telken
a deszkapalánk és benne aludni
készül az este futó fiatal szél
s csak a hőség duruzsol
itt az arany levegőben.*

Radnóti tragikus életében tehát a sport – amely éppen akkoriban próbált befészkelődni a modern

kultúrák rendszerébe – ennyiben játszott szerepet. Nem túl sok, de nem is kevés, ha azt vesszük, ahogy Nemeskürty írta: „...1935-től számít kereső férfinak, ekkor lép ki igazán az életbe. Még kilenc éve van, de csak három, amíg teljes értékű állampolgár.” (7)

Takács Ferenc

Jegyzetek:

1. Ferencz Győző: Radnóti élete és költészete. Osiris Kiadó Bp. 2009. 28. oldal.
2. Petőfi Irodalmi Múzeum, Kézirattár
3. Ferencz Gy.: i.m. 93. old.
4. Ferencz Gy.: i.m. 98. old.
5. Gyarmati Fanni kéziratos naplója /MTA, Kézirattár/.
6. Petőfi Irodalmi Múzeum, Hangtár.
7. Nemeskürty I.: Diák, írj magyar éneket, Gondolat, Bp. 1985. 914. oldal.

Az egyetem Szegedre kerüléséért SZÁDECZKY LAJOS TÖREKVÉSEIRŐL

2009-ben a hazai történészek – egyéb jeles évfordulók mellett – Szádeczky-Kardoss Lajos történész, egyetemi professzor születésének 150. évfordulójára emlékeznek.

Szádeczky 1891 és 1929 között 38 éven keresztül tanított a kolozsvári, majd szegedi egyetemen. Tanári és kutatói munkássága, jeles életműve mellett azonban ezúttal tudománysszervezői és közéleti tevékenységének egy szegedi szempontból különösen jelentős és nagy horderejű szegmensének felidézésével szeretnék tisztelni. Szádeczky Lajos ugyanis tanári és kutatói munkássága mellett tevékeny és meghatározó szerepet játszott abban, hogy a Kolozsvárról száműzött egyetem két esztendő után 1921-ben Szegeden talált új – először csak ideiglenesnek gondolt, végül tartósan bizonyuló – otthonra.

Kolozsvár 1918. december 24-i román megszállását követően 1919 telén és tavaszán a városban tartózkodó nagylétszámú diákság – mivel a magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium beszüntette a korábbi diákszociális gondoskodását, a román hatóságoknak pedig nem állt szándékában a helyzet javítása – mindenféle állami segítségnyújtás nélkül, valóságos nyomorban élt. Az események szemtanúja szerint az újonnan megszerveződő román hatóságok az ifjúságot „minden kigondolható ürügyek alatt zaklatták, üldözték, szüleikkel való érintkezéstől, levélváltástól, pénzküldeményektől elzárták, és valósággal kiéheztetni törekedtek. És bár az ifjúság minden provokálástól tartózkodott, őket minden ok nélkül összefogdosták, véresre verték, megbotozták.”

1919. január 10-én 14 tekintélyes kolozsvári magyart (köztük Szádeczky Lajos és Réz Mihály professzorokat) „bolsevizmus, anarchizmus és románellenes politika” gyanúja miatt letartóztattak, majd szabadon engedésük után megtiltották számukra Kolozsvár elhagyását, és a továbbiakban többször is tartottak náluk házkutatást. 1919. május 9-én a BTK soros dékánjelöltje, Szádeczky-Kardoss Lajos az első világháború alatti hadszíntéri tudósítá-

„Az itthoni, még kevésbé az elszakított részek magyarságának hitét és bizodalalmát az ország jövőjében nem szabad olyan megrázkódtatásnak kitenni, amivel a menekült egyetemek megszüntetése járna.”

sai, az Erdélybe 1916-ban betörő román csapatok elől végzett műkincsmentési tevékenysége, valamint korábbi román tárgyú írásai miatti esetleges román bizalmatlanság okán mellőzését kérte, így a kar helyette az akkor már 66 éves Márki Sándort választotta meg. Az egyetem román átvétele (május 12.) után a magyar történelmi szeminárium könyvtárát még több mint két hétig kezelték, rendezték, a katalógust kiegészítették. 1919. május 30-án könyvtár elfoglalásáról: Szádeczky „az átvételt törvénytelennek, jogtalanak tartja az ellen tiltakozik és csakis a fegyveres erőszaknak enged a könyvtár átadásánál”. A könyvtárat részletes leltári jegyzékkel adják át, mert indoklása szerint: „felettes hatóságának, a magy. közoktatási kormánynak felelősséggel tartozik s azt csak annak alapján gyakorolhatja”. Az egyetem és a Magyar Történelmi Szeminárium átvétele után Szádeczkyt a román hatóságok kiutasították, s

noha Kolozsvár Bálint rektor igazoló nyilatkozata szerint a professzor „kiutasításának hatálytalanítására, illetőleg felfüggesztése iránt az összes tehető lépéseket megtette. Ez okból nevezett egyetemi tanár úr hivatali székhelyét akaratán kívül volt kénytelen elhagyni.” A Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárról történt elüldözése után ideiglenesen Budapesten folytatta működését (szorosan együttműködve a Pozsonyról elüldözött Erzsébet Tudományegyetemmel), három történész professzora közül azonban Erdélyi László és Márki Sándor egyelőre Kolozsvárott maradt, hogy ott a református teológiai akadémián magyar tannyelvű felekezeti tanárképző intézetet szervezésében vegyenek részt. Így az egyetemet Budapestre követő egyetlen történelemtanár, Szádeczkyre nyilván a szokásosnál nagyobb óraterhelés jutott. Közben 1919. december 12-én az egyetemi tanács Szeged városával folytatandó tárgyalásokhoz Schneller István prorektor elnöklete alatt, Menyhárt Gáspár, Szandtner Pál, Lechner Károly, Rigler Gusztáv, Cholnoky Jenő, Fabinyi Rudolf és Pogány Béla mellett bizottsági tagnak küldte ki

Szádeczky professzort. Vagyis Szádeczky az első komolyabb tájékozódás kezdetétől aktív alakítója az egyetem 1919 utáni otthonkeresésének.

Az 1920. tavaszi félévben további nehézséget okozhatott számára, hogy az Erzsébet Tudományegyetem részéről Hodinka Antal sem tartott történelmi előadást, ezért Szádeczky felkérték az egyetemes történet előadására is. Így Magyar-lengyel történeti érintkezések címmel heti 4 órás egyetemes történeti kurzust tartott. Közben 1920 tavaszán nemzetgyűlési képviselővé választották Hódmezővásárhely II. számú választókerületében. Politikai tevékenysége érdekében 1920 őszétől 2 évig szabadságoltatja magát az egyetemen, s Horváth Jenő magántanár helyettesíti. Szabadsága idején is aktívan közreműködik az ókortörténeti, régészeti és földrajzi tanszékek betöltéséről döntő bizottságok munkájában, valamint az egyetem új ideiglenes állomáshelyének kiválasztásában, már nemcsak mint egyetemi professor, hanem mint nemzetgyűlési képviselő, a száműzött egyetem parlamenti szócsöve.

Szádeczky-Kardoss Lajos politikai célja - sok kortársához hasonlóan - a trianoni békediktátum mielőbbi revíziójának elérése. Ennek érdekében a nemzetgyűlés külügyi és gazdasági bizottságának lett tagja. Külpolitikai meggyőződését jól szemlélteti a lengyel politikai küldöttség 1921. júliusi budapesti látogatásakor mondott parlamenti beszédének néhány mondata is: „A világháború még nem szűnt meg... nekünk készen kell lennünk, puskapunkat szárazon kell tartanunk és mindesetre úgy kell intéznünk diplomáciai törekvésünket, hogy ne maradjunk magunkra, hanem azok, akik szövetséget akarnak velünk kötni, velünk szövetségben lehessenek, támogathassanak és nyugat felől is belássák azt, hogy a keletről jövő veszedelem nemcsak minket fenyeget, ha itt megnyílnak a zsilipek, éppen ezen a cseh korridoron keresztül, Európát is fenyegeti a veszedelem, amely minket fenyeget.” Szádeczky Lajos felszólalása (1921. júl. 21.)

Ebben a kül- és nemzetpolitikai koncepcióban meghatározó szerepet játszott a hontalanná vált kolozsvári egyetem megőrzése és ideiglenes állomáshelyének kijelölése. Szádeczky-Kardoss Lajos és Szeged kapcsolata ilyen szempontból azonban nem az 1919. decemberi bizottsági kinevezéssel és az 1920. tavaszi hódmezővásárhelyi képviselőséggel vette kezdetét. Szeged mint lehetséges egyetemi székhely már sokkal korábban, a harmadik egyetem 1910-1911 körül kiújuló vitájában bekerült Szádeczky látókörébe. Jól mutatja ezt 1911-es rektori beszédének néhány mondata: „Ha az alsó Tisza-vidék fővárosa, Szeged kapna egy egyetemet, annak jótékony tudományos és

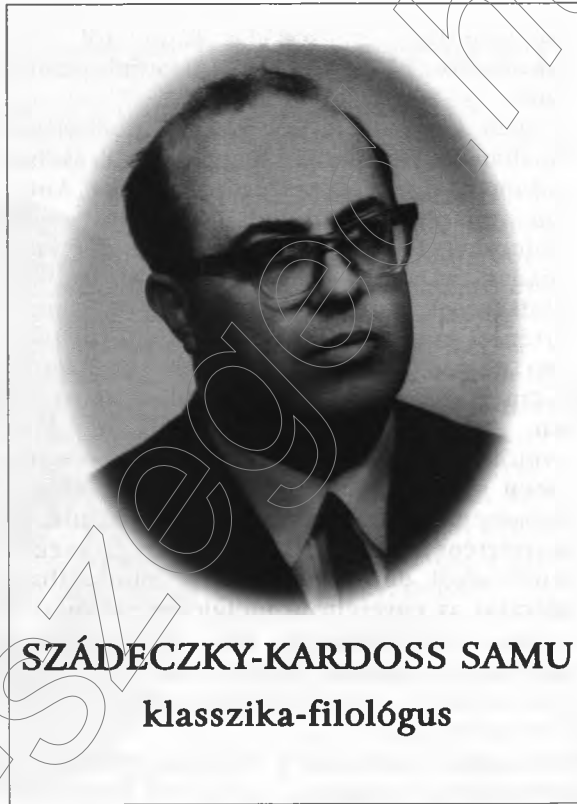
hazafias hatását megéreznék az Al-dunáig, s összeforrasztó szellemi erőt gyakorolna Dél-Magyarország nemzeti érzésben még nem egysegű társadalmára.” Az első szegedi látogatásai pedig egy-kettőre meggyőzhették, hogy a száműzött kolozsvári egyetem - Somogyi Szilveszter polgármester támogatásának és aktív szerepvállalásának köszönhetően - Szegeden találhat leginkább helyet magának a megkurtított Magyarországon. Kolozsvári kollégája és vele állandó levelezésben álló jóbarátja, Márki Sándor 1920. december 28-án írta be naplójába, hogy „a rektorral, Erdélyivel, Szádeczkyvel megállapodtunk, hogy Szeged mellé állunk, s a többiek is ezen a nézeten vannak”.

1921. január 8-án Szeged város nevében küldöttség járt Vass József oktatási miniszternél, hogy a kolozsvári egyetemnek ideiglenesen Szegedre való helyezését kérje: Somogyi Szilveszter szegedi polgármester, Zdravec István tábori püspök, Szádeczky Lajos nemzetgyűlési képviselő, Buzáth János budapesti alpolgármester, Steuer dr. államtitkár, a Délvidéki Liga részéről pedig Herczeg Ferenc. A megbeszélést követően a Kultuszminiszter hangsúlyozta, hogy „Kulturpolitikánknak teljesen magyar irányúnak kell lennie... Egészen természetes, hogy a magyar nép legsűrűbb népesedési pontjai közül ki kell választani azokat, amelyek legfontosabbak és kulturintézményeinket ott kell elhelyezni. Ebből a szempontból elsősorban Szeged jön tekintetbe, és a magam részéről semmi akadályja sincs annak, hogy a kolozsvári egyetemet Szegedre helyezzük át. Azonban a döntés előtt még meg akarom hallgatni a kolozsvári egyetem óhaját, és ha az megegyezik az önök kívánságával, Szeged mellett döntök a legnagyobb örömmel és készséggel”. Ilyen körülmények között nyilvánvalóan különösen fontos szerepet játszottak azok a kolozsvári kötődésű professorok, akik politikai tevékenységük révén gyakorta találkoztak a miniszterrel és ezáltal hathatósabb lobbitevékenységet fejthettek ki.

Miután a közoktatásügyi és pénzügyi bizottság végigtárgyalta a száműzött egyetemek elhelyezéséről szóló törvényjavaslatot, azt Négyesy László elnök és Szádeczky-Kardoss Lajos előadó 1921. június 14-én a nemzetgyűlés elé terjesztette. Szádeczky Lajos ismertette és elfogadásra ajánlotta 275. számú törvényjavaslatot (amely az 1921. évi XXV. sz. törvényként vonult be történelmünkbe), s beszédében részletesen ismertette a kolozsvári egyetem román átvételének és az azt követő időszaknak magyarellenes atrocitásait, a professorokat ért sérelmeket, valamint a száműzött egyetemek nemzetgazdasági és politikai jelentőségét. Hangsúlyozta, hogy a budapesti és debreceni egyetemek mellett a két száműzött egyetem

SZÁDECZKY-KARDOSS BÉLA
könyvtárigazgató

SZÁDECZKY-KARDOSS SAMU
klasszika-filológus

GENERÁCIÓK STAFÉTAJA

fenntartására is szükség van, s kívánatosnak tartotta, hogy az elhelyezés és berendezés akadályait az ország életbevágó kulturális igényeinek kielégítésével oldják meg.

Az egyetem ideiglenes elhelyezéséről szóló törvényjavaslat sikeres nemzetgyűlési elfogadását követően Menyhárt Gáspár rektor meleg és hálás hangvételű levélben köszönte meg kollégájának az egyetem fennmaradása és elhelyezése érdekében kifejtett hathatós politikai közbenjárását: „Ábból az alkalomból, hogy a magyar nemzetgyűlés f. é. június hó 14-én és 15-én tartott ülésén a hontalanná vált egyetemek ideiglenes elhelyezése ügyében az 1921. évi XXV. t. cz. Meghozatalával lehetővé tette, hogy egyetemünk a jövő tanévtől kezdve egyelőre Szegeden újból fölvehesse 49 éves múltjához méltó nemzetnevelő működését, egyetemünk tanácsa őszinte örömmel és nagy megelégedéssel vett tudomást arról, hogy éppen Méltóságod volt az, aki magára vállalta azt a nehéz feladatot, hogy a nemzetgyűlésnek azt a törvényjavaslatot ajánlotta elfogadásra, amely a száműzött egyetemek fönmaradását az ország jelenlegi súlyos helyzete dacára is biztosították. Méltóságod e vállalkozásával nagy mértékben járult hozzá ahhoz, hogy egyetemünk 49 éves múltjához méltóan, egyelőre Szegeden, újból fölvehesse nemzetnevelő munkásságát. Egyetemünk tanácsa ebből az alkalomból alulírott ülésében azzal bizott meg,

hogy Méltóságodnak egyetemünk új elhelyezése érdekében kifejtett nagybecsű fáradozásaiért és támogatásáért legőszintebben átérzett háláját és köszönetét tolmácsoljam. Amidőn e megbízatásnak kész örömmel eleget teszek, fogadja egyben Méltóságod magam részéről is hálás köszönetem és tiszteletem őszinte kifejezését.”

Az egyetem szegedi elhelyezéséről szóló törvény elfogását követően 1921. október 9-én a tanévnyitón a rektor beszéde után Horthy Miklós kormányzó, Teleki Pál miniszterelnök és Somogyi Szilveszter polgármester mellett a nemzetgyűlés nevében Szádeczky-Kardoss Lajos mondott köszöntő beszédet.

1929-ben nyugdíjazása bejelentésekor a kari ülésen kollégája, Fögel József kiemelte Szádeczky-Kardoss Lajosnak a történettudomány terén kifejtette 38 éves fáradhatatlan munkásságát, az egyetem polgáraival szemben való szeretetét és ragaszkodását, s hangoztatja az egyetem menekülése és Szegeden való elhelyezése körül kifejtett buzgólkodását.

A továbbiakban azonban emléke és az egyetem Szegedre kerülésében játszott szerepe méltatlanul feledésbe merült. Születésének másfélszáz éves jubileuma jó alkalom arra, hogy felidézzük alakját és fejet hajtsunk bölcs és a személyes áldozatvállalástól nem visszariadó egyénisége előtt.

Vajda Tamás

Szádeczky-Kardoss Lajos, a kolozsvári és szegedi egyetem akadémikus történelemszűzesszora születésének 150. évfordulója alkalmából október 4-én tudományos konferenciát rendeztek. A programban 8 előadás hangzott el és dokumentumkiállítás nyílt a TIK-ben

JEGYZETEK

Szádeczky Lajos beszéde a parlamentben 1921. júl. 14. In: Az 1920. évi február hó 16-ra hirdetett Nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1921. XI. kötet 23., valamint VINCZE GÁBOR: A száműzött egyetem. A Ferenc József Tudományegyetem sorsa Kolozsvártól Szegedig (1919-1921). (továbbiakban: VINCZE 2006) Szeged, 2006. 236.

Szádeczky Lajos beszéde a parlamentben 1921. júl. 14. In: Az 1920. évi február hó 16-ra hirdetett Nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1921. XI. kötet 21., valamint VINCZE 2006. 233.

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattár (továbbiakban: MTAK Ms.) 4165/58.; MTAK Ms. 4165/211.

A magyar királyi I. sz. csendőrkerületi parancsnokság 1916. szeptember 21-én kelt nyílt rendeletében hatalmazta fel Szádeczky-Kardoss Lajost, hogy műkincsek és levéltárak megmentése érdekében a csendőrörsök támogatását is igénybe vehesse. MTAK Ms. 4165/98.

MÁRKI SÁNDOR: Metamorphosis Transsylvaniae. Naplójegyzetek kézirat. (továbbiakban: MÁRKI) Békés Megyei Levéltár 1919 május 9. és 11.

MTAK Ms. 4165/56.

Szádeczky 1919 február 18-án benyújtott fellebbezése: MTAK Ms. 4165/58.

MTAK Ms. 4165/59

ERDÉSZ ÁDÁM: A kolozsvári felekezeti közti magyar egyetem. Történelmi Szemle XL. (1998) 257-276.

Egyetemi tanács 1919 december 12-i I. rendes ülésének jegyzőkönyve. Csongrád Megyei Levéltár (továbbiakban: CSML) VIII. 1. Ferenc József Tudományegyetem Rectori Hivatalának iratai 1. doboz

Bölcseztet-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1920. március 19-i III. rendes ülésének jegyzőkönyve. CSML VIII. 2. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar iratai 4. doboz 27/920.

Nemzetgyűlési tevékenysége, felszólalásai, illetve a hozzá intézett megszólítások részletesen megtalálhatók: <http://nfo.arcantum.hu/onap/>. A 199. találat alapján plasztikus és részletekbe menő kép nyerhető parlamenti tevékenységéről.

Bölcseztet-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1920. október 19-i II. rendes ülésének jegyzőkönyve. CSML VIII. 2. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar iratai 4. doboz 61-1920/21.

Bölcseztet-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1921. június 14-i XIII. rendes ülésének jegyzőkönyve. CSML VIII. 2. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar iratai 4. doboz 537-1920/21.

MTAK Ms. 4165/139

Szádeczky Lajos beszéde a parlamentben 1921. júl. 22. In: Az 1920. évi február hó 16-ra hirdetett Nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1921. XII. kötet 136. oldal

SZÁDECZKY KARDOSS LAJOS: Rectori beszédek 1910-1911-ik tanévben. Kolozsvár, 1911. 83., valamint In: Beszámoló a szegedi M. Kir. Ferenc József-tudományegyetem 1929/30. évi működéséről. Szerk. Gyórfly István. Szeged, 1932. 229-230.

MÁRKI 1920. dec. 28.

A szegedi egyetemi küldöttség Budapesten. A miniszter föltételes választ adott. Szegedi Napló 1921. január 8., VINCZE 2006. 206. Az 1920. évi február hó 16-ra hirdetett Nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1921. XI. kötet 19-24., valamint VINCZE 2006. 232-237.

MTAK Ms. 4165/66.

MÁRKI 1921. okt. 9., VINCZE 2006. 259

Bölcseztet-, Nyelv- és Történettudományi Kar 1929. április 25-i VIII. rendes ülésének jegyzőkönyvi kivonata. MTAK Ms. 4165/85

A képiro megidézése

ZOLTÁNFY ISTVÁN EMLÉKÉRE

*"Legyek kismester inkább, dolgoértő
Ki ha-mit tesz, tisztességgel csinálja,
Mintsem títának zagyu, pofatépő
Ál-egekig sötétlő paródiája"*

/Csanádi Imre/

"1944-ben születtem a Szeged melletti Deszk községben. Az általános, közép- és főiskolát Szegeden végeztem, ugyanitt dolgozom a Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában mint rajztanár. 1966 óta rendszeresen kiállítok helyi, délterületi és országos tárlatokon. Első önálló bemutatkozásom 1971-ben a TV Galériájában volt. Sokféle impulzust kaptam, sok festőtől tanultam és tanulok ma is, de talán a legfontosabb számomra az a nagy élmény, melyet az itáliai, németalföldi festészet és a korareneszánsz nyújtott. Ez az élmény, mely egyfajta igényt is jelent a munkámban, párosul azzal a törekvéssel, hogy szót értek az emberekkel, a közönséggel. Hadd idézzem Vecsési Sándor festőművész mondatát, mely egy nemes ars poetica megfogalmazása, mely tartalmazza az én feladatomat, céloimat is: "Szeretném, hogy az egyszerű ember és élete ünnéppé váljon munkáimban".

(Zoltánfy István önéletrajzi fogalmazványa a 70-es évek közepéből)

A következőkben Zoltánfy Istvánra emlékeznek barátai, művésztársai az 1996-ban megjelent A Képiro - Zoltánfy István emlékezete című kötet nyomán.

* Zoltánfy István (1944-1988) festőművész születésének 65. évfordulója elkövetéséből Életvonal címmel emlékkiállítás nyílt a REÖK-ben.

ÉN ÉS A-CSENDELLET II.

Ha egyszer az ember elfogadja a bármely pillanatban bekövetkezhető halált, már nem törődik a hírrel, nem törődik mással, mint hogy életét annak az ügynek szentelje, amelyben hisz. Zoltánfy István, a mi Pistánk nem így élt, hisz így élni, ebben az állandó tudatban csaknem lehetetlen. Életét, erejét, tudását, emberségét mégis már fiatalon nekünk szánta, és nekünk adta. „A művészetben semmi új nincs, kivéve a tehetséget” - mondta Csehov. Ez a mi nagy tehetségünk valóságosan és tényleg odaadta nekünk mindenét. Nem tőle függött, hogy teli bőrrönddel kellett elutaznia. Az ő képeit nézni olyan, mint egy gyönyörű lányt nézni - mind a kettőben a szavakkal igazából ki nem fejezhető szépség van. Jól tudom én, hogy a mostani emberek - miként Tang Hou korabéliek is - csak azért gyűjtik a festményeket, hogy hivalkodjanak velük, akár az aranyukkal. Azt is jól tudom, hogy soha ember annyi ostobaságot nem hall, mint amennyit egy képtárban függő kép hallhat. Csuang-dze, a kínai ókor legnagyobb filozófusa arra int, hogy amit kihunyni látunk, az csak a tűzifa. A tűz azonban tovább ég, és nem tudunk róla, hogy valaha is kilobbanna. Úgy őrizzük Zoltánfy Istvánt, mint a régi korok igaz emberét, akinek kilépése a testi létbe, belépése az anyagi léten túli világba sem örömet, sem bánatot nem támasztott benne. Nyugodtan ment az idő összeradulásakor, miként nyugodtan jött ő. Első Ars Poetica című képén az Arnolfini házaspár kezének ölekezését

festette egy nagyon is rámenős festő, egy varázslatos tájban. Második, utolsó, ars poeticájában maga a Madonnát festő művész is képbe simul, mint aki csak ott érzi biztonságban magát. Ime, a művészet mégiscsak az a hazugság, aminek Picasso mondta, az, amely lehetővé teszi, hogy felismerjük az igazságot. Zoltánfy István gesztusai velünk halnak, de tartása, szép embersége hódítani fog, míg emberarcuk lesz a Föld lakóinak.

Amikor egy antropológus megkérdezte az indiánokat, hogyan nevezték Amerikát ők, mielőtt a fehér ember odatolakodott volna, egyikük csöndesen így felelt: „A miénk.” Igen. Ilyen természetességgel és tisztán a miénk Zoltánfy István művészte, ilyen egyszerűen gazdagodhat meg a város. Mert fia most övé lett - immár végérvényesen.

Temesi Ferenc

1991 február 1-jén a Liberális Szegedért Alapítvány rendezett kamarakiállítás Zoltánfy műveiből a Műemléki Felügyelőség Oroszlán utcai épületében.

Tandi Lajos ötletére és szervezésében 1994. szeptember 16-án, Pista születésének ötvenedik évfordulóján (előestéjén) a Sajtóházban emlékeztünk rá. Protokoll, forgatókönyv nélkül. Mindenki hozott valmit: egy Zoltánfy-képet a falra, újságkivágatokat, leveleket, néhány kedves fényképet. Szelíden lobogtak az emlékezés mécsesei. Az asztalnál halk beszélgetés folyt, az emléktárgyak

kézről-kézre jártak. Bárki szót kérhetett. Pávó Ferenc könyvtáros Pistának és a kenderfonógyár munkásainak a kapcsolatáról, Szuromi Pál elközlött barátja művészi világáról, Zoltánfyiné Fally Mária férjének életéről, Novák András jó-szomszédságukról és barátságukról beszélt. Ekkor vetette föl Kalmár Márton az emlékalbum gondolatát, egyik kisplasztikáját ajánlva föl e célra. Ehhez nyomban csatlakozott Pataki Ferenc festőművész.

A félszázados születési évfordulóra kiállítás nyílt október 14-én, pénteken a Közművelődési Palota emeleti nagytermében. Megnyitót Lippai Pál polgármester mondott, akinek barátsága Pistával a Juhász Gyula általános iskolában kezdődött. Az évfordulás megemlékezéseket Tandi Lajos december 27-i előadása zárta a Dugonics-társaságban (Staféta-váltás. Kapcsolódások és ellentétek Vinkler László és Zoltánfy István festészetében.). A városi széképület közgyűlési termében elhangzott előadás vázlatát megjelent a Dugonics-társaság 1993-1995-i évkönyvében (1996).

Gyűltek-gyűltek a forintok az emlékalbumra, ám sohasem készülhetett volna el, ha 39 képzőművész nem ajánlja föl egy-egy alkotását e célra. Az eladásra szánt munkákból 1995 végén (nov. 16. - dec. 31) kiállítás nyílt a Közművelődési Palotában. A segítőkészség és tenniakarás akkora volt, hogy a művek fele már a megnyitó előtt gazdára lelt. Köszönet minden jóakarató ember-

nek: annak is, aki adott, annak is, aki vett.

Apró Ferenc

Ste Zotya? A halottból az élet elszáll, mint a költöző madár. Hová! Micsoda Isteni sugallatra távolodhat, mint anyagtalan képletek bennünk! Hát sohasem igazodunk el rajtuk? Te már tudod, így van e? Én már addig jutottam, hogy látom: a természetben megvan a jóakarát, hogy halálunkhoz beletörődésünket idejében kifejlessze bennünk! De Te már, a fiatalág pillanatában megtudtad, hogy a lélek független a testtől... s ezt súgják képeid, mikor földézem részleteit. Hiszek Neked! Hiszen képeid lelked szülőttei, Te teremtetted, a Te agyadból formálódtak életre. Képeiden a dolgok, emberek azért léteznek, mert látjuk őket, és a ránk ható művészi érzéseidtől. Tehetségedtől determinált, hogy mit és hogyan látunk. Megtanítottál minket, hogy más egy dolgot, embert, eseményt, vallomást látni és más ugyanezeket csak nézni! Zotya, Te saját életednek „nyersanyagából” dolgoztál, szó szerint az életeddel festettél, gondolataid, érzéseid színes tubusaiból keverted ki képes „stációid” ábrázolatjait.

S ezek a stációk örökök, legalábbis nekünk, akik láttuk az alkotó és alkotás örömeit. Hazafelé, Család, Nemzedék, Nagyszülők, Ketten, Várakozás, Testvérek, Élet, Katicabogár, Találkozás, Emlékképek, Ablak, Esküvő és ünnepek,

KETTEN

EMBERPÁR II.

Madonna, Szülőföld, Ikonos csendélet, Este, Lány akt, Tiszapart, Tócsa, Próféta, Kocsma, Kisfiú és Kisleány, Ars poetica, Váratlan vendég... önkényesen és emlékezetből sorolt képcímeid, de ismerős szavak, szép szavak, gyermekkor, diákkor ismerős szavai kopognak, mint lépéseink az alsóvárosi ősi templomtér kövein. Sietsz előttünk, kopp, kopp s besurransz - mint zápor idején - az ajtón, becsukod előttünk. Tudjuk, Te már az égi felhőstációk közti szivárványos képeket pingálsz, amelyek biztos olyan szépek, mint azon idő képei, melyből az ágaskodó pillanatokat idéztem - ságváris kor, szerelem, festészet és szülőföld-város „biotopjának” ölelkezése, az az idő, amelyet gyerekkorban mindig türelmetlenül siettettünk... valami kellemesebb következék. Igen, emlékeket gyűjtögettünk, mert ezt cipelhetjük magunkkal mindenkoron életútjainkon, így rakódtak egymásra közös élmények, s attól a perctől máig súlyosodtak, jelentőséggel telítődtek. S néha miért vesszük elő - mint most is -, mert ha nem tennénk, a bugyor aljára merülnek, vagy kihullnának a feledés lyukain. Hiszen lelkünk útjait is benövi még életünkben a mindennapok gaza, úgy mint elhagyott vasúttöltés csapásait a vad burján, emléke ma is szinte töretlen fénnel és tartalommal ragyog, míg az út végét egyre nehezebb megtalálni... Segíts, Zotya! Mert a visszhang sokkal szebb a kiáltó hangjánál...

Csizmazia György

Ami nagyon tetszett a munkáiban az az alázat a lányán, a természet iránt. A klasszikus holland mesterek alázatával és szorgalmával festett. Azután az iskolában kollégák lettünk. Ugyan olyan

lelkiismeretesen tanított, mint ahogyan festett. Szerették tanítványai. Tájékozottsága nem csak a képzőművészet területén, hanem történelmi ismeretekben, sőt a napi politikában is imponáló volt. Rendszeresen olvasta a napilapokat, összegezte a híreket, kombinált és következtetett. Ezek az elemzések találóak voltak.

Szerette körülvenni magát szép tárgyakkal. No, ezek nem méregdrága holmik voltak, hanem jó szemmel kiválasztott „emberszagú” eszközök, dísz tárgyak, fényképek. Ezekből lett karakteres a környezete. Nagyon tudott örülni egy - egy szépformájú üvegnek. Ezek szinte kultikus erőre emelkedtek körülötte. Elegáns ember volt, Nem lehetett nem észrevenni, ha megjelent valahol. Ismerte Szegedet, és szerette is. A régi Szegedet is. A szegedi régi családokat tudta, Jó volt leülni vele a tanítás befejeztével a „Szeged” vagy a „Debreceni” teraszán. Ilyenkor „megáll az idő”, sokmindenről lehetett beszélgetni, miközben vonult előttünk Szeged, fiatalok és kevésbé fiatalok egyaránt. Hát ennek vége lett. Bezárt a „Szeged”, átalakult a Debreceni is. Pista kilépett a világból, Szegedről, itthagya a családot, barátokat, épülő házat és mindent, sietett!

Szalay Ferenc

Nagyívú bevezető beszéddel kezdte a rajzórát. A beállítás, a modell ürügyén kész előadást tartott művészettörténetből, geometriából, anatómiából. Teleszöve megannyi érdekes és tanulságos mellékgondolattal. Óriási műveltség állt emögött, és a rá jellemző összefüggés-keresés és feltárás. A legideálisabb rajztanárként a valóságot alapvetően

a látvány felől közelítve, tényszerűen tisztelve vizsgálta és vizsgáztatta. Ebbe persze minden belefér, a világ megismerése a szemünk és az eszünk által. Érzelmeket nem is kell említeni, azok automatikusan belejátszanak.

Leginkább ezt szerettem Pistában, a feltétlen tiszteletét a látvány, a természet iránt. Hogy ez mennyire nem jelent felszínes naturalizmust, közönséges tárgyábrázolást, éppen az ő életműve bizonyítja. A leghétköznapibb tárgykból is olyan képi világot teremtett, amelyből árad az áhítat, az ünnepléesség. Úgy tűnik föl, számára szüntelen ünnepnap volt élni környezetében, szeretett tárgyai, barátai között. Ez az életerő természetesen nemcsak a festőt jellemezte, hiszen a festő is ember, egyazon személy áthatotta egyéniségét. Jó érzés volt társaságában lenni. Csipegetni műveltsége morzsáit, hallgatni történelmi, politikai, szociológiai okfejtéseit. Vagy akár csak „bulizni”, rock and rollt hallgatni, „csörögni”. Nagy úrt hagyott maga után, a mindennapi életben. Képei és a rengeteg közös élmény megmarad, hozzátartoznak napjainkhoz, de az ember megszokhatatlanul hiányzik!

Fritz Mihály

A legelső emlékem Vele kapcsolatban az a rendkívüli szigorúság, mivel szinte megijesztett minket elsőben. Hú, mi lesz itt! - gondoltam. Csapnivaló rajzjegyeink voltak. Ez a kezdeti félsz lassacskán nagy-nagy tiszteletté alakult át, amint egyre több oldalról ismertük meg személyiségét. A rajzóránál is emlékezetesebbek, élményszerűbbek voltak művészettörténeti órái. Hangja valósággal áttüzesedett, amikor a festészetéről, a művészet-

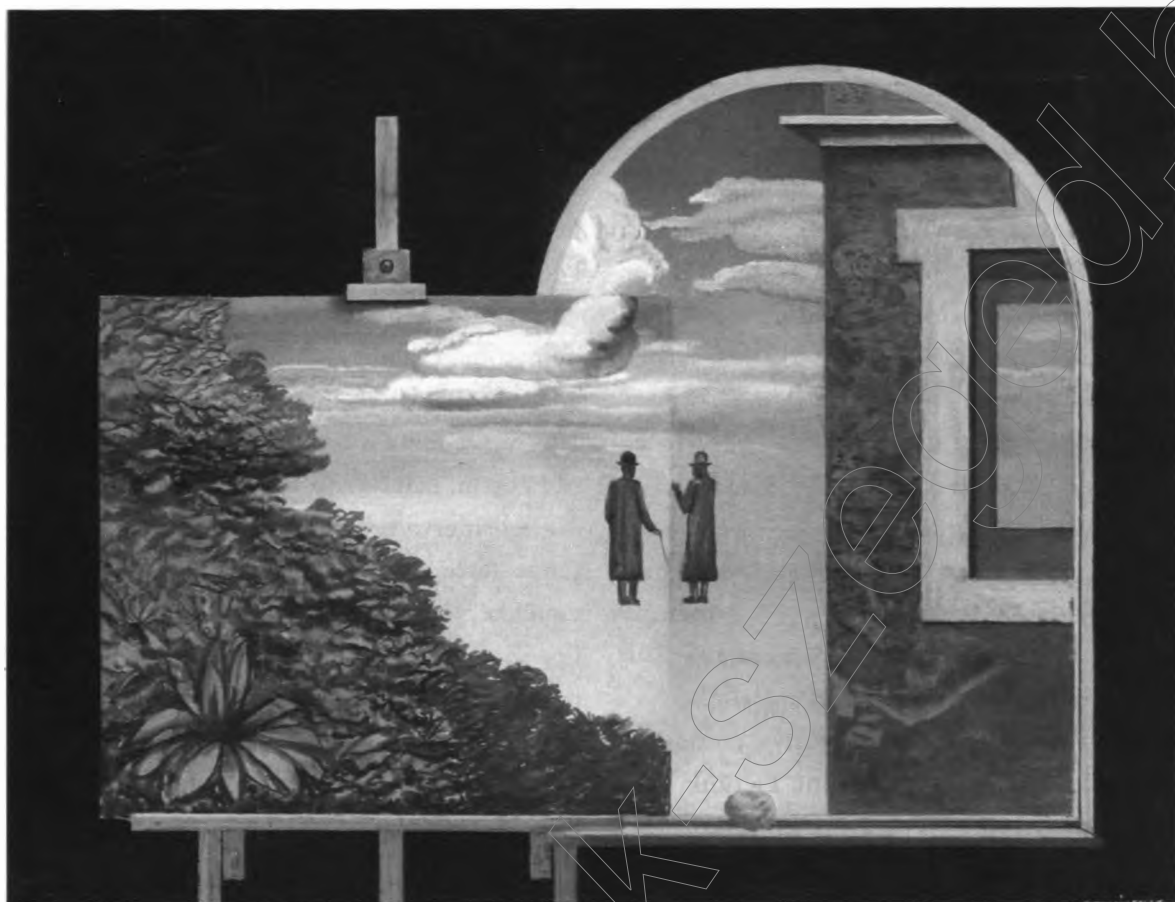
ről, művekről, a festészeti technikákról beszélt. Ilyenkor föllekesült, szenvedélyessé vált. Hihetetlen tudása, műveltsége lenyűgözően hatott. Széleskörű ismereteit a legkülönbélebb témákról csodálva, ámulva hallgattuk, és kapkodtuk pazar intelligenciájának morzsáit. Otthon rávetettük magunkat az idegen szavak szótárára, lexikonokra, monográfiákra, hogy értsünk is valamit abból, amit Zoltánfy tanár úr magyarázott. Nagyon sokat tanultunk tőle műveltségből, intelligenciából is, nyitogatta értelmünket, szélesítette a látókörünket. Az utolsó két évben már állandóan túlóráztunk nála, a tanítás befejeztével is ott maradtunk, rajzoltunk tovább, úgy kellett „hazarugdosni” minket óráiról. Igazi megtiszteltetésnek számított, amikor az érettségi banketten felajánlotta a tegeződést, az meg különösen nagy élményt jelentett, hogy a bankett nála, az ő műtermében folytatódott a másnap estig tartó hatalmas buliban.

A barátság akkor mélyült el kettőnk között, amikor én érettségi után, a Képzőművészeti Főiskola előtt két éven keresztül az iskolában dolgoztam, mint szakmunkás, a kerámia szakon. Ekkor tudtam meg, hogy minden körülmények között számíthatok rá, mindenben a tanácsát kérhetem. Még pénzzavaramban, pénzügyeimben is megsegített. Ő szeretette meg velem a rock and rollt, ma is szívesen hallgatom azokat a kazettákat, amiket akkor nála vettünk föl. Egy-egy szám hallatán sokszor fölkiállt: Ezt hallgasd meg! - és rajongva fordult a magnó felé, a festést abbahagyva.

Kis Jenő

Pista nagyon szerette városát, igazi lokálpatrióta volt. Alig-alig utazott életében. Ismerte a

TALÁLKOZÁS

város történelmét, ismert minden utcát, talán minden házat is. Kedvenc szórakozása volt, hogy beült a Skodájába, és járta a külvárosi utcákat, nézte a régi házakat. Talán az ősök szellemét kereste ilyenkor is? Festészetében az elődök, a nemzedékek központi helyet foglaltak el, számos, nagy alázattal festett triptichonja foglalkozik e témával. Álma egy alsóvárosi napsugaras ház volt. Majdnem megvalósult. Nagy lelkesedéssel kezdett a fölújításhoz, de rövidesen bekövetkezett a tragikus baleset. Az épület fölújítását felesége, Mari fejezte be. Milyen szép lenne, ha a ház egyik szárnyában állandó kiállítást lehetne létrehozni Zoltánfy festményeiből!

Nyolc év telt el halála óta! 44 éves volt. Vajon mi mindent alkotott volna még, ha kegyesebb hozza a sors? Beledöbbenek, hogy írni kell róla, és nem találkozhatunk, nem beszélgethetünk már soha. Üresebb lett nélküle a világ, és szegényebb a város. Mintha ezrek haltak volna meg.

De tekintete örökké benne van a falakban, a tagozatokban. Itt él közöttünk.

Kalmár Márton

Akkoriban még nem ismertük, nem használtuk a kifejezést: ambivalens. Mára tudom, illett volna rád. Miért? Mert akkor azt láttuk, szelíd vagy és mégis lobbanékony. Egyszer világosan érvelsz, máskor pedig meg sem értünk. Benne vagy a balhéban, és mégis te vagy, az aki éssen tartassz bennünket.

Nem tudatosult akkor bennünk, csak éreztük, hogy más vagy. Benned valahogy bonyolultabb a világ, nem olyan könnyen érthető, mint bennünk. Szelídséged mögött a tisztaságot sem ismertük föl, csak sejtettük. Föl kellett nőnünk, meg kellett tapasztalnunk jónéhány dolgot, hogy megértsünk téged. Tudom, egy kicsit figyeltél is minket. Kívülről, távolságtartón. Gyűjtötted, szívta magadba az emberi megnyilvánulásokat, hogy megérts bennünket, hogy tükröt tudj tartani elénk, akik kevésbé vagyunk érzékenyek és fogékonyak.

Sok év telt el és ma már értelek, bár nem vagyok műértő. Kepéiden szelídség, tisztaság és szeretet van. Egy finom kéz, egy szép tekintet, egy ölelő kar, egy-egy emberi sors.

Emlékszem politikai vitáinkra, a közös lemezhallgatásokra, a családotd körében eltöltött estékre. A tápéi búcsúkra, a dorozsmai vásárra, kedvenc üvegcséidre. Az örömrre, amelyet a szépség hívott arcodra, de haragodra is vitáink közben. És sajnos, még ma is látom magam előtt a féknyomokat és a kiégett autót a bécsi úton.

Jelenvalóságodat elvesztettük, de itt vagy velünk! Ez a város tudja ki vagy és büszke rád!

Szuromi Pál

Bohém kocsmázás útvonala: Napsugár bisztró - Debreceni Étterem - Szeged Söröző - Bár,

zárórája után hazafelé menet a csillagos ég alatt, a Széchenyi tér szökőkútjánál mámorban úszva rock and rollozunk Kalmár Marcival, Pistával és több „kapa-kaszakerülővel”.

Harmadik képvázlat

Kiskundorozsmai vásár. Tavasz vasárnap Apró Ferivel, Zoltánfy Pistával. Feri egy szép cserépkorsót vesz. Pista színes üvegpalackokat válogat. A legszebbet megtalálja.

Negyedik, színes TV-s képvázlat

Szegedről forgatott filmet „A TV”. Ebben az élő adásban együtt szerepeltünk: Bálint Sanyi bácsi, Trogmayer Ottó, Zoltánfy Pista és én. A sminkes kislány gyönyörűen kifestette arcunkat „prostitis”-ra, a szájunk drakulás piros volt. Alig bírtuk visszatartani feltörő röhögésünket az adás alatt, amikor egymásra néztünk. Szereplésünk végétél Ottó, Pista és én, „úgy kifestve” átsétáltunk a Napsugár bisztróba sört inni. Életünk egyik leglátványosabb sikerét arattuk a törzsközönség körében.

Ötödik, Sors-képvázlat

Festőbarátunk halála döbbenetesen lesújtó és bénító volt. Akkorra úrt támasztott, amely alig szűnik. 1988 őszén, telén Rá emlékezve festettem egy képet, amelyet e szörnyű tragédia hozott ki belőlem. Kiállításra készültem, amely Pécssett, a Ferenczy-teremben nyílt meg 1989 tavaszán. A képek szállításánál, a rendezésnél nem voltam jelen. A megnyitóra érkezve Pista édesapja ölelt át elsőnek és sírva gratulált drága Pistikája emlékére festett képeimhez. Értetlenül álltam, majd a Sors rendező szándékát lassan felismerve tudtam meg: tévedésből a kiállítandó festmények mellé a műteremben ezt az emlékképet is elcsomagolták a szállítók. Így ez a kiállításom kedves barátom emlékének rendeltetett: Ő ott volt velem.

Manapság festés közben sokszor visszamegyek egy elnagyoltabb részlet kidolgozására - hogy Neki is tetszen.

Pataki Ferenc

DESZKI PANNÓ

ARS POETICA I.

Petri Csathó Ferenc

IN MEMORIAM Z. I.

*A végső képpel ékes mezőkre
a tűzhalál után talált át
Zoltánfy István a képíró nemes
Ne gyászoljuk a képíró halálát-
ő sem a gyászt választja majd,
ha ott túl témákat keres,
a képíró ott sem dologtalan,
rajzolgat ott is - megdicséri,
s térdére ülteti az Isten,
térdére ülteti, ha van*

(1988 augusztus 15.)

Startvonalon

OLASZ ATTILA KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Olasz Attila Szegeden született 1982-ben. Itt végezte általános és középiskoláit. Képzőművészeti érdeklődése a Pataki Ferenc által vezetett képzőművészeti körben pallérozódott. A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Karán szerzett oklevelet rajz-művelődésszervező szakon, majd a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán diplomázott. Számos kollektív és egyéni kiállításon mutatkozott be, legutóbb a Somogyi-könyvtárban állította ki műveit.

A Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán frissen diplomázott szegedi fiatalemberről aligha gondolná bárki, aki nem ismeri, hogy festő. Nincs ennek semmi külső látható jegye rajta. Viselkedésében extravaganciának, fiatalos lázadásnak, akár a pályával járó helykövetelésnek se keressük nyomát. Külleméhez inkább zenei pálya, netán költői munkálkodás illene. Viselkedését pedig kifinomult tapintat, szerénység, halk szavúság jellemzi. Ám ha szakmai kérdések kerülnek szóba, világos és pontos az okfejtése, véleménye túppontosságú, tájékozottsága lenyűgöző. Mi, akik ismerjük őt és eddigi munkálkodását, tudjuk róla, hogy a törekeny alkatú festő keze alól jó évtizednyi alkotó periódus alatt energiáktól feszülő monumentális festmények egész sorozata került elő, kiérlelt világlátásról, kétségtelen tehetségről tanúskodó kompozíciók meggyőző sokaságával érdemelt ki figyelmet rá figyelő mesterektől, ítésektől.

Pályakezdő, meg nem is. Mondhatnánk úgy is, hogy a startvonalon áll, miként a mesterség csínját-bínját elsajátított ifjú képzőművészekről mondani szokás, az önálló megmérést életéig tartó pályakezdetén. Ám a verseny izgalmának, a megmérést stresszénekké jeleit se találni rajta, ellenkezőleg: egy magabiztos, célját, útját, múlt-

ját és jövőjét is bizton kezében tudó, belső programjára figyelő alkotót kell látnunk benne. Köröttünk néhány képe látható most, a könyvtár tereihez, hangulatához igazodóan kisméretű, cizellált színvilágú, inkább meditációra készítő kompozícióit tárja közönsége elé, mit sem törődve azzal, hogy festői tudásának sokkal ütősebb, látványosabb példáit is felsorakoztathatná, ha akarná.

Megtehetné, mert akad bőven megmutatni való újszegedi műtermében, köztük jó néhány paraván méretű kompozíció, százával pasztellek, rajzok, nem is akármilyenek, s még számoljuk hozzá a kisebb és közepes méretű olajképeket, képzelete, fantáziája lenyomatait. Ha úgy adódna, akkor az egész könyvtárat megtölthetnék művei. No nem az összes, csupán a válogatás! Ugyanis egy nagyon termékeny festővel van dolgunk, s rögtön hozzáteszem: ehhez a szorgalomhoz tizenéves kora óta nyilvánvaló tehetség, különös festői érzékenység is társul, s ami igazán rendhagyó: akár ciklusokba rendezhető, meggyőző festői előrehaladásról tanúskodó önálló kiállítás-sorozat is.

Ezzel az imponálóan tartalmas festői kibontakozást magáénak tudó pályakezdettel nem is

SZÍNKÖTEGEK (DIPLOMAMUNKA)

KETTŐS

nagyon tud mit kezdeni a szegedi szakmai környezet, ahol zajos egyveleggé olvad össze a talmi értékeket hajszólo felszínen maradás, a vidékiséget ma is jellemző, tehetségeket csipkedő, közepszerűségbe süppedtő irigység és gáncsoskodás. Olasz Attila festői kibontakozása ugyanis egyrészt az adottságainak, tehetségének megfelelő pályán haladt, ami nem lenne szokatlan, másrészt olyan családi környezetbe született bele, ahol értő és megértő segítséget kapott. Harmadrészt korán kibontakozó festői működése történéseit a szellemi életben közismert folyóirat-szerkesztő atya holdudvarában felkaroló és befogadó szellemi közegbe juthatott, ami - valljuk be férfiasan - igencsak rendhagyó.

Mindezek folyamánként alig egy évtized alatt olyan festői, kiállítói múlt, eseménysorozat áll már mögötte, amit - gyanítom - életművet összegző idősebb pályatársai titkon elirigyelnek tőle. A hazai képzőművészeti, irodalmi és szellemi élet nagy tekintélyei: Kass János, Juhász Ferenc, Nagy

Gáspár, Sándor Iván, Simai Mihály és mások, egyetemi mestere, Tolvaly Ernő, szegedi mentora Pataki Ferenc, festészetének avatott elemzője Szuromi Pál, álltak mellé, nyitották kiállításait, hitelesítették érzékeny, szellemi és szakmai értékekben bővelkedő festői munkálkodását.

Itt Szegeden legfőképpen Pataki Ferenc érdeme, hogy idejében biztatást, értő véleményt kaphatott, irodalomtörténész apja, szeretetben, megértésben élő családi környezetére révén pedig szabad, de felelős szárnybontogatóra nyílt módja. Olasz Attila a megelőlegezett szakmai biztatást tehetségét hitelesítő önálló bemutatkozásokkal, imponálóan tartalmas kiállítássorozattal hitelesítette. Ezek közül válogatva, a címadásokat felidézve, körképet kaphatunk arról, hogyan és milyen metszettek mentén formál véleményt az őt körülvevő világról, s milyen szellemi ívek mentén formálja festői világát: Fényözön címmel bemutatkozás az egykori Juhász Gyula Művelődési központban, Mester és tanítvány - Pataki Ferencsel közös tárta-

LÁNG KÖNNYŰSÉG

ta a szegedi Start Galériában, Áttűnések, térlátomások (Ifjúsági Ház, Békéscsaba), Képzület, felfedezés, (Stefánia Galéria, Szeged), Sebzett terek (FISE Galéria, Budapest), Titkok, sejtelmek (Városházi Galéria, Orosháza), Időkapu (Juhász Gyula Művelődési Központ, Szeged), Kozmikus érintés (Városi Könyvtár, Gyula), Pillanatmetszet (Újlipótvárosi Klub-Galéria, Budapest), Töredékvonzás (Bálint Ház, Budapest), Test-tájak, alakzatok (Kass Galéria, Szeged), Élet-háló (Városi Képtár, Orosháza), Elmozdulások (Olasz Kulturális Központ, Szeged). Ebből a felsorolásból kitűnik, hogy ifjú barátunk koncepciózus festő, tudatosan építkező, szellemi orientációkból töltkező alkotó. Akár szabadvers tördelt sorai is lehetnének az imént felsorolt kiállítás címei. Képeinek címadásai is inkább inspiráló lábjegyzetek, mintsem pontos leképezései a kompozíciók témáinak.

Már pályája küszöbén átlépett a természeti, környezeti inspirációk formahú követésén, a külső

képek helyett a belső tájak érdekelték. Nem a létezés részletei kötik le, nem a természet kínálta határtalan szín és formavilág számára az igazi szakmai kihívás, hanem a mindezeket mozgásban, létezésben tartó atmoszferikus mélységek, a kozmikus összefüggések. Mindenek fölött a fényt, a színt, formát éltető közeget ejti csapdába festészetével. Az illúziók világa, a létezés csak vizuális példázatokkal megjeleníthető jelenségei izgatják. Míg korábban a kozmikussá kitágított térbeliség volt alkotói kutakodásának közege, amelynek szövedékes világában a mindenén átderengő világosság volt, az egyesítő közege, addigra az utóbbi időben a szerkezetesség, az ősfomákba rendeződés, a szigorúbb, kontrasztosabb előadás uralkodott el képein.

Ilyen gazdag festői fundamentummal háta mögött a persze megteheti, hogy ezúttal csupán a lírai alkatát képviselő kisebb képeiből válogatott, az intimebb, cizelláltabb színvilágú festői gesztusokkal megformált belső inspirációkat hozta el erre a

kamarakiállításra. Ezeket a képeket leginkább zenei illusztrációkkal lehetne jellemezni és nem szavakkal. Vagy akár verssorok, szonettek illenének hozzájuk. Aligha járunk jó nyomon, ha tárgyat, témát, valóságból vett motívumokat keresnénk fogódzónak képeit szemlélve. Ezek a színeikben remekül elmélyített, kifinomított kompozíciók ugyanis jobbra a valóságot tudatunkban ébren tartó mentalitás és az illúziók határán kalandozó képzeletvilág határán derengenek fel előttünk. Remekül mutatják ezek a képek, hogy Olasz Attila milyen rafináltan kifinomult eszközök birtokában bánik a színekkel és a konkrétabb formákba csak ritkán rendeződő formákkal. Ebben a talányos közegben mintha emberarcú történések adnának értelmes scenáriót a képeken kavargó hideg és meleg színeknek, a haragos zöldeknek, éteri kékeknek, tompán izzó vöröseknek, harsányan villogó sárgáknak, fátyolos fehéreknek.

Pályán most itt tart Olasz Attila, a neheze csak most következik. Immár megpakolva tarisznyája mindazzal az egzakt tudással, amit tanulmányai alatt fölszedhetett. Minden kiállítás a szembenézést, a tanulságok megfogalmazását kínálja az alkotónak önmagával éppúgy, mint műveinek befogadó közönségével. A Somogyi-könyvtár azt hiszem méltó helye ennek az intellektuális kalandot, töltetkezést kínáló kamarakiállításnak. Bizhatunk joggal abban, hogy Olasz Attila további festői kibontakozása igazolása lesz annak, amiben már eddig is sokan meggyőződünk: kivételes tehetségű alkotó egyéniség bontakozik ki előttünk Szegeden. Legyünk büszkék rá!

Tóth Attila

(Elhangzott Olasz Attila kiállításának megnyitóján a Somogyi-könyvtárban 2009. október 11-én)

KÉK SUHANÁS

LEVÉL MERENGÉS

Egy fényfestő fekete-fehérben

ZSÖGÖDI NAGY IMRE GRAFIKÁI

ÖNARCKÉP FEKETE-FEHÉRBEŒ ÉS SZINESBEN

Egyre gyakrabban lapozzuk fel a Nagy Imre albumokat, mert a szépet kereső szemnek jól esik megpihenni olajfestményeinek varázslatos színvilágában. Immár szokásunkká vált ez, s minden bizonnyal még sokáig fog hatalmában tartani a mindig üde színeket árasztó „álmovilág” Csikzsögöd, Nagy Imre faluja a változatos tájak, hangok és benyomások színtere, élettől lüktető világ, amely élénk színekbe burkolózva, rusztikus erőt sugároz magából, ahol az emberek, a hegyek, az állatok, a madarak, a víz és a kozmikus jelenségek egyetlen fényes látomássá egyesülnek. Esményi világ ez a festőművész számára, aki mind művészetében, mind magánéletében megtalálta a látásmódjának megfelelő keretet. Immár megszoktuk ezt a színes tombolást, és élményvilágunk szerves részévé tettük. A Nagy Imre szígnóval. Mert ha azt mondjuk Nagy Imre, színrobbanást mondunk. S talán ezzel magyarázható az, hogy képei előtt olykor megfledkezünk a rajzról. Márpedig, közismert dolog, hogy a rajz a pillér, amely érvényre juttatja, fenntartja a szint és megakadályozza, hogy az absztrakta süllyedjen.

Nagy Imre dévaj festészete nyújtotta élmény édeni színekkel ékes. Érzékeinket viszont annyira magával ragadja ez az ékeség hogy nem figyelünk fel a vonalvezetés arabeszkjeire, magára a rajzművészetre. Annak sajátos szerkeztére, lehetfinomságára.

Jelen albumunkban a színnélküli Nagy Imrét mutatjuk be, alkotói tevékenységének azt a korszakát, amikor még nem jutott ei az olajfestmények gazdagságához és

ragyogásához, s még csak a „nagy művészet” felé vezető utakat próbálgatja, s a távolból fürkészi igazi művész énjét. De, akit bemutatunk, az szintén Nagy Imre.

A nagy közönség előtt kevésbé ismert világba látogatunk tehát el, azzal a meggyőződéssel, hogy vállalkozásunk hozzájárul a mester művéről alkotott összképünk kiteljesítéséhez. Hiszen, bármilyen korszakolást is alkalmaznánk, a Nagy Imre-i életmű egy-séges és megbonthatatlan egész.

*

Hosszú művészi pályája során mindvégig hű maradt a fametszethez, ez főleg a kezdeti időszakban jutott nagy szerephez. Vallomásaiból idézünk, mintegy annak nyomtatékosítására, hogy maga, a művész is mekkora fontosságot tulajdonított ennek a technikának: „Majdnem minden képemet először megfametszetteltem, s csak azután festettem meg ... – így könnyebben ment a festés, tudtam majdnem pontosan, hogy mit akarok csinálni, színnel stb.”

Nehéz pontosan meghatározni mikor és hogyan, indul egy művész. Ilyen szempontból maga Nagy Imre segít ki, amikor ezt vallja: „Sokszor megkérdezik, hogy mennyi idő alatt festettem ezt a képet. Hát – nincs más mit mondjak: én már hét éves koromtól megkezdtem s azóta folyton festek. Ugyanis akkor került a kezembe egy kicsi recés véső és elbújva a pincében elkezdtem egy követ faragni. És az volt az első – mondjuk, hogy hobby, vagy az a különleges érzés, ami elfogja az emberi az alkotás pillanatában, az alkotás vágyában.”

SZÜLEIM I.

A gyermekkor Zsögödje szinte önálló falu volt, lakosai fűrtak, faragtak, baltával, vésővel, késsel, s a háztartáshoz szükséges összes kellékeket maguk állították elő. A kő- és fafaragás mindennapos foglalkozás volt, a faluban és környékén nem Nagy Imre volt az egyedüli kisfiú, aki így kezdte el a mesterséggel való ismerkedést, csak hogy ő nem állapodott meg a közhasználatú tárgyak készítésénél. Bebarangolva Európát, megismerte a művészet szigorú törvényeit, „elleste” a különböző technikákat, megbarátkozott a képzőművészeti áramlatokkal, művészeti eszmékkel. Harminc éves korában úgy látta, hogy véget vethet az inaskodásnak. Hazatért Zsögödbe. Itt újból kapcsolatba lépett – de ezúttal már más távlatokkal – a fával, a fametszéssel, s ahogy fokról-fokra átértékelte a külföldi tapasztalatokat, úgy alakította ki saját önálló stílusát. Talán mindez nem is történt egészen tudatosan, maga a művész a végeredményről így vall : „Zsögödre érkezve az

eddig tanultak : rézkarc, tusrajz stb. – azok valahogy már nem mentek, nem szerettem. Kezdett a gondolat izgatni, hogy jó lesz a fametszetre áttérni. Hát nem is sokáig próbálkoztam, mert a penna, ceruzarajz, az nem váslott az ínyemre és nekiláttam a fametszethez”.

A művész kutat, tanulmányokat folytat, szenvedélyesen fürkészi a tárgyak, a jelenségek, a jellemelek titkait. Munkáját olyan hévvel végzi, amelyben együtt él alkotói lendülete, messzепillantó ambíciója, s kristálytisztán előbukkan egy, csak Nagy Imre szemével látott, érzékeivel érzett valóság. Sohasem volt csak álmodozó, hűvös szemlélődő, annak a harcos művésznek a típusa volt, aki kacskaringók nélkül mindig előre tört. Nem érte be eszmékkel vagy nagy szavakkal, igyekezett mindent művészi értéké át lényegíteni. Az építés, az alkotás hivatástudata hatotta át, s az a vágy, hogy valami érdemlegeset hagyjon maga után. Szilárd jellem volt, erkölcsi önállóságra törekedett,

ZSÖGÖDI UTCA

TÁJKÉP I.

s mindenben, amihez hozzáfogott, kemény elhatározottság, erős akarat vezérelte. Ilyen a festészete, ilyenek a fametszetei is.

Albumunk képei a Nagy Imre-i világ kevésbé járt ösvényein vezetnek végig, olyan csapásokon a hová a nap selymes, melengető sugarai nem törnek be, tehát ismerkedésünk vezérfonalai közül hiányozni fog a fény és a szín. A fehér és a fekete világa ez, s főleg a vonalaké, amelyeknek hivatása embereket és tetteket, lelki állapotokat és érzelmeket tolmácsolni. Találunk itt kecsesen hullámos vonalakat, a szépség, az életöröm, a lelkinyugalom kifejezésére, de meg-megrándulókat, töredezeteket is, amelyek a fájdalmat, a fáradtságot, a lelki gyötrelmet öntik formába. Művész kéz- és szem folytatott itt párbeszédet, hogy a megalkotott vonalakkal, keretet, alakokat hozzon létre, s azokat tájakká, emberi típusokká varázsolja. Konok vésőjével életet lehelt az egyik legősibb formálható anyagba – a fába. A metszés aprólékos munkáját aztán követte – mintegy második genezisként – a papírra való levonás. Azaz a végső életreklés. A művészeti életre.

Sígy már Nagy Imre fametszeteinek csodálatos mikrokozmoszában vagyunk.

1924 és 1936 között a fametszet Nagy Imre művészetében festészetével azonos szintre jut. A csíkszeredai Múzeum tulajdonában levő alkotásokat joggal nevezhetjük az élet igazi poémáinak: olyan realista művek ezek, amelyek hangulatot, elmélyültséget, lélektani feszültséget, filozofikus viszonyulást tükröznek, de nem idegen tőlük a népköltészet sem. Társadalmi, de főképp

emberi utalásokat tartalmaznak, reális személyiségek megelevenítésével. Az ezekben az években született alkotások őszinte, komoly vallomások az emberről. Még a gyermekes mosoly és a lét mély kútjából előtörő tragikus sikoly is az. Akár életrajzi töprengések, akár lényének a környezettel való kapcsolatteremtései is legyenek, ezeknek a metszeteknek útjelző szerepük van a festő nagy alkotásainak – művészeti örökségünket gazdagító olajfestményeinek – irányába. Tárgykörük igen változatos, de az arcképet ezen belül különleges hely illeti meg. Ha csak a témaválasztás szemszögéből vizsgáljuk fametszeteit könnyen felfedezhetjük szellemiségének súlypontjait, ugyanis a képzőművészeti alkotás nála a napló szerepét tölti be: szülei arcképe, közeli vagy alkalmi ismerősökéi a művelődési élet kiemelkedő vagy üstökösként felvillanó egyéniségei, emellett meg tájképek, önarcképek.

Már ebben az időszakban olyan vonások jutnak érvényre, amelyek később művészténekek és egyéniségének jellemzőivé válnak. Elsősorban Nagy Imre az életet, a mozgást keresi és visszautasítja a változatlanúságot. (Az 1926-ban rajzolt „Somlyó II” sem képez kivételt – majd meglátjuk miért). Megszállottként érdeklődik az ember iránt, szubjektív és időbeni beállítottságában. Ezzel magyarázható a portré állandó jelenléte, azaz a lélektani elemzésnek alávetett emberi arcé. Meglepő a szemlélő számára, hogy hiányoznak a festői értelemben sokat mondó arcok. Nem kajla bajuszú, kalapos székelyeket metsz, élményeket kiváltó

aggastyán vagy gyermekarcokat, mert nem a lelki tisztaság és a higgadság vonzza, hanem ellenkezőleg, a gyötrellem. A nyugalmat kifejezni hivatott gyér arcképei (Tamási Aron – 1930; Méliusz József – 1931) tematikus alkotások, amelyeknél a szándék határozza meg a kifejezési módot. Már maga a tekintet is sokat mond, majdnem minden alanya felfelé néz, s ezáltal erőfeszítést, felfelé törekvést, lelki beleélést sugalmaz. Még a Vak bányász, akit sztoikusként, a sorssal megbékélő, mindenről lemondó alakként is ábrázolhatott volna, sem képez kivételt a Nagy Imre-i alaptörvény alól.

Ahogy a fényelés az árnyékkal, a fehér-feketével bánik, már az is fenti állításunkat igazolja. Ha megpróbál mélyebbre „ásni” a fába, azért, hogy több fényt árásson művébe, mellé fog. „A női arckép” 1932-ből erről tanúskodik. Megveti a derűt, a semleges arckifejezést, még ha ezek emberként hatottak is rá. „Mágori Varga Béla” arcképe, amelyen a fekete, az árnyék, a sötét szín szinte rátelepszik a tekintetre, akár csak a Bertholt Brecht portréján a szemüveg gyanánt feltüntetett két fekete kör, jóval inte-

lektuálisabb erőt sugároz, mint az értékelések kötelei.

Nagy Imre tájképei is mozgalmasak, az ember mindig jelen van a tájban. A „Tájkép II -Csíksomlyó” talán az egyetlen klasszikus értelemben vett tájképe. De az is a hit allegóriája. A műemlék kiemelése sötét földiségéből a fényes égi szférába, a valóságban erkölcsi válságról, vallási, tehát végsősoron emberi tétovázásról vall. Csupán a kép felső falán tobzódó fehér rontja a mű értékét, olyan idealizálással, amely nem sajátja Nagy Imrének, ami máskülönben azt a benyomásunkat emeli ki, amelyet a portrék szemléltetése során alakítottunk ki magunknak. A festő első sorban önmagával vívódott, s talán ezzel magyarázható, hogy európai élményeiből, az utak sokasága közül csak hármat tekintett járhatónak: a múlt század utolsó fertályának francia realizmusát, annak nehézkes „parasztságával”, a kubista művészet vonalvezetését és a német expresszionizmust – ami az első világegést túlélt nemzedékek határozott fellépése volt a klasszikus értékek ellen. Ziffer Sándor és Kádár Imre portréja, például bármilyen, az 1910–1915 között élt

RÉPASZEDŐK

párizsi névteleneket bemutató albumban szerepelhetne anélkül, hogy kirína belőle. A „Zsögödi utca” (1927) nem egyéb mint expresszionista kiáltvány, a kezdeti Pihenés című kompozíciók mintha valamely Courbet tanítvány alkotásai lennének. Mindezt Nagy Imre tudatosan cselekszi. Skicceit egyszerűen „Tanulmányoknak” nevezi és merő kompozíciós gyakorlatnak szánja. A „Zsögöd II” és a „Malom utca” az időtájt gyakori ázsiai

ZSÖGÖD II.

vonalvezetési hatásról is tanúskodik.

A sajátos vonások azonban fokozatosan kikristályosodnak. A Pihenés című ciklusban az alakok immár a sajátos Nagy Imre-i anatómiai felépítésben jelennek meg, akár csak az 1935–1936-ban festett Tanulmányokban, amelyek már semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy igazi Nagy Imre-i alkotások. A munkavégzés közbeni mozdulatokat úgy vetíti át képeire, hogy felnagyítja az emberi méreteket, főleg a végtagokat nyújtja meg, amelyek teltebbekké, izmosabbakká, lendületet, erőt sugárzókká válnak. Erőteljes alakjainak izomcsoportjait már csak a véső segítségével tudja kidomborítani. S az emberi alakokkal párhuzamosan tűnnek fel a tájat benépesítő állatfigurák.

A kompozíció pontossága, biztos rajztudása, kifejezőmódja folytán a fametszetek arról vallanak, hogy a művész előszeretettel kedveli az alakok valóságos tulajdonságait, a tárgyak belső természetét, a lényegre törést. Bármilyen témát is dolgozzon fel, enged a valóságnak, a természet teljességének, az emberi tulajdonságok és jelle-

PIHENŐK

mek sajátosságának. A technikai eljárások tökéletesen illeszkednek szándékaihoz. „Kós Károly portréját” kevés vonal segítségével alkotja meg, de ennyi is elég ahhoz, hogy kiemelje a lényegét, főként az orr és az áll rajzában; a szem körüli fekete folt határozottan elüt a profilból ábrázolt arc fehérségétől, s ezzel sikerült érvényre juttatnia a hős kohók és kimért jellemét. „Tomba László portréján” az egyenes vonalak töredékei hullámos vonalakkal

váltakoznak, mintegy fényt vetítve a költő lelkének elevensége, zaklatottsága és szomorúsága közötti ellentétre, életre keltve költészetének az évszakok váltakozása sugallta hangulatát. A fentiekhez sorolható Varga Nándor Lajos grafikus portréja, aki Nagy Imre baráti köréhez tartozott. Széles karimájú kalapja alatt, a szája szegletében meghúzódó pipa eltűnni látszik inas ujjai között, arckifejezése a művészi élet kérdéseiben való tünődést, töprengést mutat. Ettől eltérő „Benedek Elek portréja” (1934), amely a nagy mesemondó derűs jóságát, nyugodtságát, szelídséget, arcának enyhe mélabúját jeleníti meg. Hasonlóképpen a Kocsis képe, akit szemből ábrázol, kihangsúlyozva arcának naivitását, jóindulatát.

Visszatérő témái mintegy szíve szavára hallgatva: Szüleim. A portrék több változatban készültek: a szülőfalu, Zsögöd környékével és embereivel; önarcképei életkoronként megismétlődnek.

A fametszetek között az életképek a súlypontosak. Alapjukat minden bizonnyal az a hosszas időszak képezi, amelyet a

DANAIDÁK

megfigyelésnek, a helyszíni-tanulmányoknak, jegyzetfüzeteibe rótt megjegyzéseknek, a vázlatok és a rajzok sokaságának szentelt. A természet beharangolása, a különböző társadalmi és emberi közösségek megfigyelése juttatta el a művészt oda, hogy konkrét ambíciókkal színrelépő „építész” legyen, akinek a tér végtelenné válik, olyan szabad úttá, melyen hősei, az emberek, végigzarándokolják az életpályát. Minden érdekli: a háztartás : (Mosónó, Vigasz, Anya gyermekével, A pajtában, Betegágnál), a mezőgazdaság (Kaszálás, Pihenés, Répaszedők, Pásztorlány), a mindennapok (Vonaton, amelynek utasai mint ha falusi ismerősei lennének, Kőfaragók). A Betegágnál című alkotás (1935) talán a legsokegyébesebb, mintha egy film egyetlen kockáját teremtené meg, amelyen ott a szenvedés egész légköre. Noha az ágy, amelyben a beteg fekszik nem kerül előtérbe, mégis a néző tekintete rögtön ráirányul. A háttér és az előtérbe elhelyezett két, mélyfeketével ábrázolt alak körvonala élesen szembekerül

a szobába beszüremelő fénycsíkokkal és az éjjeli szekrényen álló lámpa világosságával – ezek az elemek, amelyek drámai helyzetet teremtenek, kiemelik a fájdalmat és a virasztók aggodalmát. A Sízók című metszeten ábrázolt testek áradata már a művész érett korának alkotásait vetíti előre. A bemutatott fametszetek elkészítése után, Nagy Imre már nagy rajztudású, igen eredeti művész. Visszaemlékezve mit is köszönhet a fametszetnek, az idős művész valóságos díszhimnuszt zeng: „A fametszet mindjárt azzal kezdődött, hogy ott nem lehet akármilyen vonalat húzni vagy metszeni, ott jobban meg kell gondolni a dolgot, ott nem lehet radirozni. Koncentráció, figyelmesség és előre kiszámított tervekkel kellett a dolgoknak nekilátni... A fametszet a fehér és feketének egy különleges játéka, egyensúlyi helyzete, az ad érzelmeket, erőt stb., dekoratív foltokat, megjelenítést.” (1983) (Zsögödi Nagy Imre festménykiállítása a Móra Ferenc Múzeumban látható)

Nicolae Bucur

21. századi reneszánsz

FINTA JÓZSEF "KIRÁNDULÁSAI"

Megtiszteltetés és öröm számomra, hogy itt Szegeden ismét Finta József kiállítást nyithatok meg. 2007. januárjában Finta és kollégái építészeti kiállítást láthattunk. Ma a képzőművészet berkeibe vezeti be a szemlélődőt, sőt, Trabalka Cecília kitűnő tolmácsolásában verseivel is megígézt bennünket.

Könyvei, építészeti tanulmányai, grafikái, épületei az elmúlt évtizedekben állandó kísérőink voltak. Az itt bemutatott művekkel történt első találkozásom mégis megrendítő erejű volt. A grafikákat festmények egészítik ki. A káprázatos színek és formák egy új Fintát fedeztetnek fel a szemlélővel.

Grafikáit ismerhetjük, sőt színeket, a régebbi grafikáin is alkalmazott. Az akkori műveiről önkéntelenül is a reneszánsz művészt 16. századi grafikái juthatnak eszünkbe, amikor a rajzos körvonalat színek alkalmazásával oldották fel.

A quattrocento, vagy a cinquecento idején azonban egy jó házból való ifjú nem könnyen teljesíthette abbéli vágyát, hogy atyja akarata ellenére festő, vagy szobrász legyen - a család jó híre forgott kockán. Az építészeti képzés - vagyis a „szabad” művészetekre való támaszkodás - azonban rangot az az építésznek. A középkori osztályzás szerint a festés és a szobrászat nem „szabad”, hanem közönséges művészet volt.

Az artista szó még a 15. század derekára is a szabad művészetek tanulmányozóját jelentette, nem a festőt vagy szobrászt. A későbbiekben ez változott, a szobrászokat és a festőket már kezdték művészeknek tekinteni. Hogy az építészettel és az építészekkel mi lett, azt korunkban tapasztalhatjuk.

Finta József gyermekkorra óta rajzolgatott. Festő-grafikus szeretett volna lenni, ám édesapja az építész pálya felé irányította. Így a jó házból való ifjú, atyja akarata ellenére a XX. században sem lett festő-grafikus.

Ahogy a reneszánsz művészet nagyjai, - akik közül a legtöbbjük építész volt - Finta megfordítva a sorrendet - építészből lett festő-grafikus, sőt költő, és az építészeti tanulmányok doktora. Művei, emberi adottsága, szorgalma, sokoldalúsága alapján kiemelkedik kortársai közül. Talán

Erdélyből hozta magával sokirányú tehetségét.

Édesapja, a kolozsvári Farkas utcai református kollégium magyar-latin szakos tanára volt. Édesanyja a kalotaszegi Varju nemzetségből származik. Felmenői között több, művészettel is foglalkozó őst találhatunk. Hatéves koráig élt ott, de máig is, minden évben kelkesen látogatja szülőföldjét.

Könyveivel, rajzaival az ottani, lassan eltűnő világot idézi. Szerencse, hogy több társával együtt ezt felvállalta, felvállalta, mert soha ország, vagy tartomány művészeti múltjának ezeket nem igyekeztek ennyire meghamisítani. Erdély valóságos élő története műemlékeiben, váraiban, kastélyaiban, templomaiban, s városi házaiban rejlik, amelyek mind az évezredek magyar kultúráját hirdetik. Az „új hódítók” éppen ezeket akarják egyre sikeresebben eltüntetni. Az újbizánci stílusú templomaikkal adják ékes tanúbizonyságát, mely gyökértelenek ezeken a területeken.

Számomra a kiállítás legkedvesebb képei Erdély csodálatos tájain születtek. Finta József, - a természet, az emberi élet jelenségei, a geológiai alakzatok, hegyóriások, házak kimeríthetetlen változatosságából -, sajátos optikával, technikával emeli ki a számára és számunkra legfontosabbakat és legkedvesebbeket. A többi alkotás a nagyvilág épületeit, színeit ragyogtatja fel.

Az „Óperencián” túli világ hosszú ideig számára is megközelíthetetlen volt. Utazóként, az utóbbi években szinte habzsolja azt az elérhetetlen, megfoghatatlan világot. A pillanati otthonait örökíti meg alkotásaival. Az igazi otthona azonban ott maradt Erdélyben, Kolozsváron és Kalotaszegen.

Talán arról is szólnak az itt kiállított művek, hogy az építész - hiába elégíti ki társadalmi igényeket - mégis egyedül marad a mai korban. Szüksége van egy másféle megközelítésre, egy befogadóra, a közönséggel történő találkozóakra. Nekünk pedig szükségünk van Finta Józsefre, az építészre, a festő-grafikusra, a költőre, a tudósra, egyszerűen a reneszánsz emberre. Alkotásai, művei irányt szabhatnak, gyönyörködésre készítenek, elgondolkoztatnak, és az élet szeretetére biztatnak.

Novák István

Elmozdulások előtt

HOL IS VAN, HOL IS LESZ A TÉRKÉP ORIGÓJA?

Marján Attila újabb művel gazdagította a HVG Kiadó kínálatát. A szerző Brüsszelben élő és dolgozó közgazdász, aki egy egészen új szempontból vizsgálja a nagyhatalmak világszemléletét. A „Hol a térkép közepe?” című könyv két nagy részre tagolódik.

Az első részben a szerző arra keresi a választ, hogy Európa hogyan látja önmagát. Kezdetben földrajzilag megpróbálja behatárolni Európát, majd kitér arra, hogy van-e európai identitás. A vizsgálódás egészen a népek szintjéig halad,

bemutatva azt, hogy egyik európai nép mit gondol egy másik európai népről. A magyarok megítéléséről nem tudunk meg sokat, de talán ez érthető is, mivel a nagyhatalmak játszottak mindig is főszerepet a történelem során, s a mi népünk csak hol az egyik-hol a másik oldalhoz csapódva volt jelen. A szerző nem áll meg Európa határainál az elemzésben, a gondolati síkok egészen a kínai nagy falig és az óceán túlfeléig hatolnak. Röviden válaszolja a kínai és amerikai kultúrát és rámutat a két világ Európától eltérő jellegére. Érdekes megtudni, hogy az amerikaiak - nemre, korra való tekintet nélkül - csodálják az európai kultúrát, történelmet, politikai sokszínűséget. Emellett mutatószámok jelenítik meg az Európa és Amerika közötti kereskedelem és beruházások élénkségét. Globális nagyhatalom ide vagy oda, azért mégiscsak vannak olyan dolgok, amikben Európa, vagyis az Európai Unió élen jár és példát mutat a világnak. A kínaiak Európáról való megítélésük más, mint az amerikaiaké. Az ázsiai nép szerint ugyanis, ha Európa hanyatlik is, az nem lehet hosszú életű, mert történelme és kultúrája sokkal mélyebb, mint például az amerikai, és hamarabb magához fog térni a kudarcok után. A kínai-európai kereskedelmi kapcsolatok méretei is kirajzolódnak, bár azok megjé-

hogy a meglehetősen bonyolult eseménysorozatot úgy mutatja be, hogy az a laikusok számára is érthető. Nem dobálózik feleslegesen szakszavakkal, hanem érthető módon tudhatjuk meg, miért is tartunk ott, ahol. Reálisan, köztudott tényekkel értékeli azt a láncreakciót, ami az USA-ból indult és amely felforgatta az egész világot. A gazdasági válságot kapcsolatban boncolgatja a kapitalizmus helyzetét, illetve jövőjét. A második fejezetben kezd kirajzolódnani az, amiről igazából a könyvnek szólnia kell: hogy hol is van, hol is lesz a térkép közepe? Milyen lesz az élet 15-20 év múlva? Hol fogunk tartani? Az Európai Unió, Amerika és Kína képes lesz-e a gazdasági nagyhatalmiság mellett a világ urává is válni? Ez a század Ázsia százada lesz-e? Megszűnik a dollár hegemoniája, - ez szinte biztos, sugallja a könyv - de hogyan? Izgalmas kérdésekre izgalmas válaszok professzorok, közgazdászok és a nagyhatalmak véleményeire alapozva.

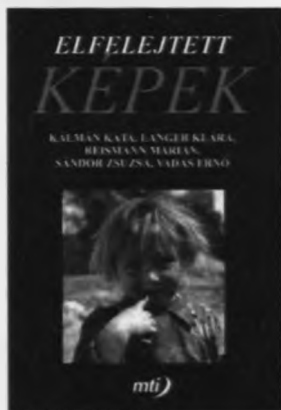
S hogy valójában hol van a térkép közepe, egyenes választ nem kapunk, de világnézeteket, véleményeket és jóslatokat annál inkább. Egy biztos, hogy a Nyugat stabilitása meginogni látszik, és a gravitációs súlypont Ázsia felé kezd elmozdulni.

Gálfi Andrea

Kinyílt fiókok

KÖNYV A FÉLMÚLT FOTÓSAIRÓL

Az Elfelejtett képek című képválogatást Keleti Éva Prima Primissima-díjas fotóművész végezte, aki a kiállítás kurátora is volt. A kiemelt fotográfusok legjobb ismerője, megadta neki a sors, hogy az 1950-es években együtt dolgozhatott velük. Ő az, aki az MTI hatalmas archívumából kibogarászta a képeket és egyáltalán, a negatívok alapján felismerte és azonosította az alkotókat. A szakmát és a korszakot kiválóan ismerő fotográfus válogatása kétségbevonhatatlan értékeit reprezentálja a hazai vizuális örökségnek. A könyvhöz Szarka Klára fotótörténész írt előszót, aki a hazai sajtófotó történetének legjobb ismerője.

Tartalmazza a Móra Ferenc Múzeumban látható fotográfusok felvételeiből való válogatást és másokét, akik valamikor az MTI elődjének dolgoztak. Őt olyan híres fotóművész képeit szedik egybe, akik itthon maradtak - szemben a külföldön hírnevet szerzett nagy nevekkel - s a saját hazájukban lettek híres fotóművészek. Az összeállítást Szabó Magdolna készítette.

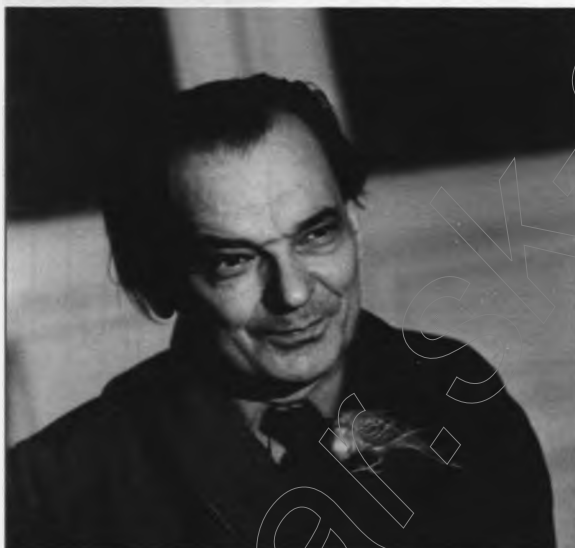
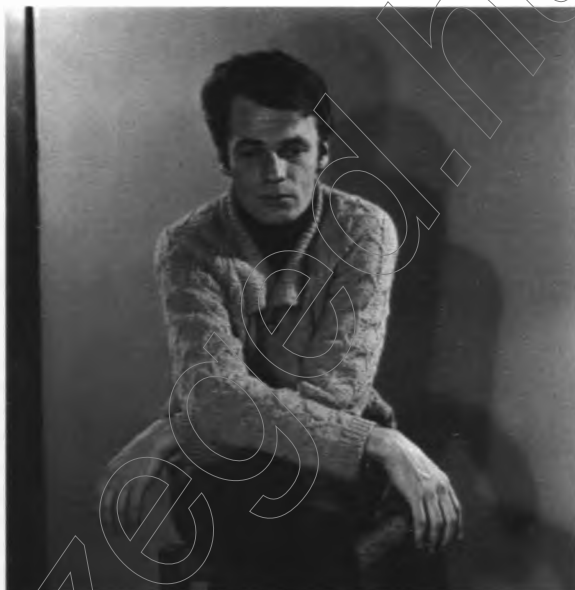
A MADZSAR ISKOLA
ÚSZÁSOKTATÁS
MAROKSZEDŐ LÁNY A RIZSFÖLDÖN (RÉSZLET)

Kálmán Kata

(Korpona, 1909. április 25. – Budapest, 1978. március 31.)

1969: Balázs Béla-díj; 1976: érdemes művész. Érettségi után Madzsar Józsefné magán-tornaiskolájában tanult, itt ismerkedett meg a kultúrtörténetet oktató Hevesy Ivánnal; 1929. március 2-án kötődtek házasságot. Bár szépirói ambíciói is voltak, 1931-ben fotográfálni kezdett, párhuzamosan Hevesy Iván fényképekről szóló első írásainak megjelenésével. 1931-1936 között főként parasztokat, munkásokat, munkanélkülieket, koldusokat, gyerekeket fényképezett. Munkásságának e szakaszában az új tárgyias portréfelfogás, a német H. Lerski, E. Lendvai-Dirksen, továbbá Brassai és a spanyol I. O. Echagüe fotográfiai szemléletmódja hatott rá. Amikor Móríc Zsigmond megismerte fényképeit, vállalkozott rá, hogy - szokásától eltérően - először írjon hozzájuk. Így jött létre 1937 karácsonyára - Hevesy Iván által adott címmel - a Tiborc fotóalbum. A Cserépalvinál megjelent könyvhöz Boldizsár Iván készített elemzéseket (írott képek). A képgyűjtemény az akkor magasba ívelő népi szociográfiai mozgalom sodrának részeként a Szolgálat és Írás Munkatársaság könyvei sorozat harmadik kötetét képezte. (1. Szabó Zoltán: A tardi helyzet; 2. Kovács Imre: A néma forradalom.) A huszonnégy szocioportré, Móríc előszava és Boldizsár Iván képmagyarázatai Magyarországon fotográfiaik esetében soha korábban nem tapasztalt - szinte kizárólag

elismerő - sajtóvisszhangot váltottak ki. A jó fogadtatás indokolt volt: a fényképek magas szintű esztétikai megformáltsággal, biztonságosan kezelt fotótechnikával az akkori magyar gazdaság és társadalom egyik legidősebb gondjára, a paraszti földtulajdonhiányra és annak következményeire hívták fel a figyelmet. 1940-ben jelent meg a Szemtől szemben című "fényképes könyve" a Kelet Népe kiadásában, ebben a Tiborc albumból kimaradt képek kaptak helyet, kiegészítve néhány újabb felvétellel. Az album egy Ady-vers négy sorának idézetével kezdődik. Ennek az ugyancsak több értékes képet tartalmazó szociofotó-gyűjteménynek a visszhangja szakmailag indokolatlanul kisebb lett, mint a Tiborcé; a népi írók mozgalma, hatása ekkor már túl volt a tetőponton. 1955-ben Tiborc új arca címmel jelentek meg az egykori Tiborcok portréi (Művelt Nép Könyvkiadó, bevezetés: Móríc Zsigmond 1937-es előszava és Móríc Virág írása). Mihályfi Ernő ösztönzése nyomán a 30-as évek albumának még élő szereplői és leszármazottaik jelentek meg benne. A képeken átütött az akkori politika diktálta hivatalos optimizmus, ugyanakkor a kompozíciós tudás és a fénytel történő modellálás készsége ebben a kötetben is megnyilvánult.

KÁROLYI AMY
GYURKÓ LÁSZLÓ
KERESZTÚRY DEZSŐ

Langer Klára

*(Budapest, 1912. január 23.
–Budapest, 1973. május 20.)*

Révész-Bíró műtermében fényképész segédlevelet szerzett; 1935 körül Reismann Mariannál tanult tovább és a Szőnyi István-féle festészeti szabadiskolába járt. Megtanulta a reklámrajzolást, a nyomdai eljárásokat is. 1932-től nyaranta rendszeresen járt Erdélybe (Sugár Katával és férjével, Sugár Andorral), rajzolt, festett, 1933-tól fényképezett is. Fényképészként elsősorban gyermekportrék készítéséből élt, emellett meggyőződéses baloldaliként készítette maradandó értékű szociofotóit. Üldözött emberek c. sorozatán kallódó gyermekek, család nélkül maradt zsidó menekültek, nincstelenek tűnnek fel. Ekkoriban születtek életműve legjobb képei. 1938-39 között Párizsban élt, képei baloldali lapokban jelentek meg. A háború kitörésekor hazatért, feketén dolgozott. Üldözött emberek c. ciklusát a kárpátaljai, felvidéki zsidó települése

ken készült képekkel gyarapította. 1944-ben grafikai és fényképész tudását felhasználva hamis papírokat gyártott. 1945-50 között a pártközpontnak, külkereskedelmi vállalatoknak fényképezett, faliújságokat szerkesztett, prospektusokat, propagandaanyagokat állított össze. 1951-54 között a Magyar Fotó Állami Vállalat dolgozója. Utána tanított a Képző- és Iparművészeti Gimnázium fotószakán (Reismann Mariannal, Sevcsik Jenővel). A Tükör c. lap fotósa volt nyugdíjazásáig. 1954-ben a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége fotószakosztályának egyik alapítója; 1956-ban a Magyar Fotóművészek Szövetségének alapító tagja; 1957-ben a Fotó szerkesztőbizottságának tagja. 1962-ben érdemes művész; 1972: tiszteletbeli EFIAP tag. A változó kor, a másfajta gondolkodás törvényszerűen átértékeli a lezárt életműveket is.

VAK KISLÁNY HALLGATJA A
HOMOKOT

PETŐFI KÖNYVESBOLT VALAHOL
AZ I. KERÜLETBEN

BALATONFÜRED

Reismann Marian

(Szombathely, 1911. december 23.
-Budapest, 1991. szeptember 28.)

1929-ben érettségizett. A szakma alapjait Knébel Jenőtől sajátította el. 1929-31: München, Állami Fényképészeti Tanintézet. 1931-ben bátyjával, Reismann Jánossal dolgozott Berlinben; 1932-ben Budapesten amatőrképek kidolgozására nyitott üzletet; 1934-ben Fotó Marian néven önálló portréműtermet nyitott, táncfotóival, gyermekfelvételeivel hamarosan ismert fényképész lett. 1938-ban átvette Haár Ferenc műtermét. Dolgozott nála Langer Klára, Sugár Kata, Révai Dezső is. 1945-46-ban a MAFIRT fotóriportere volt, ő fényképezte a hazahozott háborús bűnösöket. 1946-47: Fotó Marian néven önálló fényképész; 1947-48: a Fényképészek Országos Szabadszakszervezetének

alelnöke; 1950: a Fotókollektíva munkaközösség tagja; 1951-54: a Magyar Fotó Állami Vállalat munkatársa. Több fotót készített mezőgazdasági kísérleti telepeken, fotózta a gumipityang-ültetvényeket, a magyar gyapotot, a Népművészeti Intézetnek is sok képet készített. 1957-ben az Érdekes Újság riportere. 1957-től nyugdíjazásáig tanított a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában. 1951-91 között a Pikler-féle Csecsemőotthonban fényképezett, a gyermekfényképezés egyik legnagyobb szakértőjévé vált, több könyvet is megjelentett e témában. 1957: a Magyar Fotóművészek Szövetségének tagja; 1960: EFIAP; 1986

NEMES NAGY ÁGNES

GARAI GÁBOR

MUNKÁSSZÁLLÁS

Sándor Zsuzsa

(Budapest, 1923. augusztus 9.
-Székesfehérvár,
1969. november 4.)

1942: kereskedelmi érettségi után fényképezést tanult Langer Klárától. Később közösen vállaltak gyermek-, reklám- és riportfényképezést. 1951-54 között kényszerűségből a Magyar Fotó Állami Vállalat dolgozója lett. 1954-56-ban a Főfotó munkatársa volt. 1956-60 között az IBUSZ fotósa; 1964-től a Tükör fotóriportere volt. 1958-ban nagy képriportot készített a Szovjetunióról, majd 1962-ben Izraelról. 1966-ban portrészorozatot készített

a magyar irodalmi élet jeles alakjairól. Elméleti cikkeket is publikált a Fényképművészeti Tájékoztatóban, és a Fotóban. Autóbalesetben halt meg. 1956: Magyar Fotóművészek Szövetsége tagja, 1959-től az ügyvezető titkárság tagja volt. Kortársai között kiemelkedő tehetségnek számított, portréi, reklám- és propagandaképei, tájképei, valamint író- és művészfotói jelentősek.

ÁHÍTAT

LIBÁK

UTCAKÉP NAGY ÜNNEPI VISELETBE
ÖLTÖZÖTT LEÁNYOKKAL,
MENYECSEKKEL

Vadas Ernő

(Nagykanizsa, 1899. december 17.
–Budapest, 1962. május 30.)

1918-ban érettségi után hivatalnokként dolgozott, csak amatőrként fényképezett. 1927-től Balogh Rudolf tanítványa volt. 1934: a londoni Royal Photographic Society Emerson-plakettje; 1938-ban az American Photography Yearbook 13 424 kiállító művésze között az 5. helyet foglalta el. 1932-ben a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségé háznagya volt. A II. világháború alatt munkaszolgálatos; 1945-ben a mauthauseni lágerből került haza. 1950-ben tízedmagával létrehozta a Fotókollektíva munkaközösséget, amit 1951-ben államosítottak, felszerelésével együtt beléptették a Magyar Fotó Állami Vállalathoz. 1956-tól az MTI fotóriportereként dolgozott. Sok amatőrt és hivatásos fényképészt tanított. Ő indította el pályáján Csörgeő Tibort, Szöllősy Kálmánt, Járai Rudolfot is. 1947-ben a Nemzetközi Amatőrfényképészek Világszövetségének egyik magyarországi igazgatója; 1956-ban a Magyar Fotóművészek Szövetsége alapító tagja, 1960-ig elnöke volt. A MUOSZ fotószakosztályának elnöke; 1962: a NUSZ fotóriporte-

ri szakosztálya elnökségi tagja. 1957: FIAP; EFIAP. A két háború közti időszak egyik legsikeresebb, és talán legnagyobb hatású fotósa. Jól komponált képeit merész fény-árnyék hatások, ellenfény, tükröfényes felületű brómezüst papír, lendület jellemezte. Negatívjait nem tekintette véglegesnek, gyakran dolgozott erős kinagyításokkal. Fotói megjelentek a Stefan Lorant szerkesztette Picture Postban és a Lilliputban, de a Vanity Fair, a Harper's Bazaar, a London News is közölte felvételeit. A magyaros stílus eredményeit, hagyományait megpróbálta átmenteni a szocialista realizmus talajára. A fényképezésnek nemcsak gyakorlati oldala érdekelte, sok kritikát, szócikket írt. Sokat publikált a Fotó c. folyóiratban, szerkesztésében is részt vett, 1957-től a szerkesztőbizottság elnöke volt. Libák című képe 1931-ben a svájci Camera című folyóirat által rendezett pályázaton az egész fotóvilág szavazata alapján kapta meg az ezer aranyfrankot kitevő első díjat. Hazai és nemzetközi kiállításokon összesen 67 aranyérmert nyert.

Szeged hírvivője volt

TORMA JÓZSEF TURKOLÓGUS EMLÉKE

A könyv hőseivel való ismeretségem fél századra nyúlik vissza. Tanítványom volt az 1956 után „száműzetési” helyemül kijelölt Dózsa György általános iskolában.

Hetedik osztályban tanult ekkor a szerény könyvelő és a tanítónő Kecskeméten, 1943-ban született legidősebb gyermeke. Öt éves, amikor a család Szegedre költözik. Eggyel alatta jár Pista öccse, akinek osztályfőnöke is voltam, húga, Marika pedig a szomszédos (akkor még leány)iskolában, a Dugonicsban tanult. Ő a Juhász Gyulán lett orosz-magyaros tanítványom. Jelenleg a kecskeméti főiskola tanára.

Az osztályban négy kiváló nyelvérzékű fiú volt a „tanársegédem” (egyikük a germanisztika nemzetközi híru professzora lett), oroszból közülük Jóska volt a legjobb, a kiejtése, a nyelvi összefüggések korai megsejtése, a mindenre kiterjedő érdeklődése messze kiugrasztotta ebből az élmezőnyből is. Korán megözvegyült édesanyját sikerült meggyőzőnöm: gimnáziumba kell adni. Így került a legjobbjába, a Radnótiuba.

Onnan már egyenes út viszi a JATE bölcsészkarára, orosz-német szakra. Természetes „vargabetű” lesz a poliglott hajlamú fiú számára, hogy ha nem is szakként, de megtanulja a lengyelit is, s negyedévesen már hallgatócsoportokat „idegenvezet” Krakkóba és Varsóba.

A friss nyelvészdiplomámat a széles látókörű vezető nyelvtanár, Rakonczai János veszi maga mellé az élelmiszeripari főiskola idegen nyelvi lektorátusára. Itt 16 éven át dolgozik, majd mestere után megörököli a kollégák irányítását is.

A főiskolások szaknyelvi képzése nem rutinmunka a számára, ám a teljes szellemi kapacitását ez sem tudja kitölteni. Ekkor talál rá végső életcéljára, az altáji filológiára, amit 1975-től tanul az egyetemen. Szakterülete a baskír nyelvészet lesz, ebből – néhány ízben baskíriai tanulmányutat is elnyerve – egyetemi oklevelet szerez. Emlékszem, a baskír nyelvvizsgájára én segítettem megtalálni az országban élő egyetlen baskír filológust, Nyina A. Rumpler személyében. A kollégánő, a pécsi főiskola tanszékvezetője évek múltán is lelkesedett: milyen szépen megtanulta ez a fiatal ember az ő, szinte az egész világ számára teljesen ismeretlen anyanyelvét.

Az 1986-1991 években a SZÖTE lektorátusának az élén látjuk. Itt egyik fő fegyverténye a latin nyelvoktatás korszerűsítésére irányuló javaslatainak elfogadtatása lesz az országos szakmai közvéleménnyel. (Lásd Felsőokt. Szemle, 1989 1. sz.)

A rendszerváltás diplomáciai pályát nyit meg előtte. 1991-től két éven át isztambuli főkonzul, illetve Ankarában követségi tanácsos, majd 1994-től haláláig a Magyar Köztársaság akkreditálja rendkívüli nagyköveti és meghatalmazott miniszteri rangban Kazahsztán, Kirgizisztán és Tadzsisztán területén. 2000 áprilisában súlyos betegség viszi el körülből.

Mindennek az egyoldalas summájával kezdődik a baskír fővárosban megjelent emlékkönyv. Záró fényképmellékletén pedig azt a magyar, orosz és baskír nyelvű emléktáblát láthatjuk, amelyet 2003-ban szakmai munkásságának elismeréseként az ufai akadémiai történelmi, nyelvi és irodalomkutató intézet falán avattak fel.

A curriculum vitae és az emléktábla képe között a bibliográfia 73 szikár tetele mondja el mindazt, ami ebből a rövid negyedszázadra kímért baskírológiai munkásságból született.

Már 1975-től kezdve ismerkedik a legjelentősebb baskír nyelvészek műveivel. A nyelvterületre először 1978-ban jut el. Ennek alapján jelenteti meg Szegeden a Baskír irodalom rövid antológiáját, fordítja le magyarra a baskír irodalom élő klasszikusának, Musztaj Kerimnek a Végtelen gyermekkor című regényét, és kiterjedt terepmunkája alapján védi meg Róna-Tas András professzornál a baskír nyelvjárástani bölcsészdoktori értekezését. Ez utóbbit máig a témáról írt legjobb művek sorában tartja számon a dialektológusok szakmája.

Második ufai útja (1982) főleg a szakirodalommal és a legie-

lentősebb baskír kutatókkal való intenzív, részben irodalmi, részben személyes ismerkedésre ad alkalmat. Ettől kezdve sokat publikál idehaza és Baskíriában is, megismertetve a hazai közönséget a baskírokkal, az ottani kutatókat pedig a magyarországi türkológia eredményeivel.

1986-tól kezdve már rendszeresen eljut Baskortosztánba, ahol nagylélegzetű néprajzi, nyelvjárási és népköltési gyűjtésbe fog. Fáradságot nem ismerve, gépkocsival és lóháton, sőt, ahol kell, gyalog járja be a köztársaság és szomszédos orosz-orenburgi terület baskírok lakta jelentős részét. A kutatásmódszertanban a kiinduló tétel és a végkövetkeztetése egyként arra konkludált, hogy a kutató legfontosabb erénye a pontos (magnós) adatgyűjtés és a szabatos értelmezés.

Az általa gyűjtött anyag mind nyelvészeti, mind a népi orvoslás, névtan, démonológia stb. terén – a baskír szakmai körök értékelése szerint – nem csupán gazdag néprajzi gyűjteményt jelent, de neki sikerült nemzetközi szintre emelnie a baskír nyelvészetet és néprajzot.

Amikor a kilencvenes években hivatása a három közép-ázsiai köztársaságba szólítja diplomáciai küldetésbe, ő, e munkájának magas szintű elvégzése mellett, továbbra is tudós marad, s képes időt szakítani arra, hogy keresztül-kasul bejárja e három türk nép földjét, és ott is hallatlanul gazdag termést gyűjtsön be – nyelvi, néprajzi és népköltészeti nyersanyagot egyaránt. Mindezt több könyvben és számos tanulmányban teszi közzé, amelyek magyar, kazah, kirgiz, orosz, német és angol nyelven jelentek meg. Megemlítendő, hogy 1994-ben két rangos kazah folyóirat is Az év kimagasló szerzője címet adományozta neki.

Mint türkológus, nagykövetségként is különösen sokat tudott tenni a magyar-középázsiai kapcsolatok fejlesztéséért.

Baskíriában egyenesen legendák hőse lett. Ezeket egyfelől a fent már jelzett fáradhatatlan terepmunkája szülte. Másrészt azt a paradox helyzetet, hogy a baskír nyelvről készült tanulmányok korábban kivétel nélkül oroszul íródtak, éppen az ő (és Mándoki-Kongur István) példája törte meg azzal, hogy bebizonyította a fiatalabb filológus nemzedéknek a baskír, kazah, vagy kirgiz nyelv semmivel sem szegényebb a tudomány kifejezésére, mint pl. az orosz. Művei e tekintetben is a nemzeti nyelvi öntudat továbbfejlesztését szolgálták mindenütt.

A könyv szerkesztője, Firdausz Hiszamtudinova professzornő egyenesen úgy fogalmaz, hogy Torma József fedezte fel a világot (a külföldi türkológia) számára a baskírokat, a nyelvüket és az irodalmukat. S hogy a baskír tudománynak is értékes kincse marad az a jórészt még feldolgozatlan terepanyag, amelyet ő gyűjtött, és mindazok az európai szintű, friss gondolatok, amelyeket a szegedi születésű tudós fogalmazott az ő kultúrájukról.

Legalább említsük meg a kilencvenes években a Magyar Szemle által közölt ténygazdag írásait a magyar-középázsiai nexusokról.

Kodolányi Gyula búcsúztatta e szavakkal: „Ez a csendes, céltudatos ember sokat szenvedett, de megadatott neki a boldogság is, hogy – Körösi Csoma Sándor egyik késő utódjaként – bensőségesen megismerje a világot, melyet annyira szeretett.”

Torma József elvitte Szeged hírét is a nagyvilágba.

A polcomon a Végtelen gyermekkor egy (még további csiszolás szándékáról tanúskodó) példánya őrzi kezírását: „Botladozásaim útját fáradhatatlan, atyai segítőszándékkal végigkísérő első nyelvtanulómnak, Pista bátyámnak ajánlom. Hálás tisztelettel és baráti ragaszkodással. 1983. VIII.28. Torma Jóska.”

Vengerszkij türkolog Jozsef Torma. (Torma József magyar türkológus). Biobibliográfiája – „Gilem”, Ufa, 2004. 33 p

Fenyvesi István

Elköszönt a szegedi Hábetlerné

BÚCSÚ HÖGYE ZSUZSA SZÍNÉSZNŐTŐL

A minap érkezett a megrendítő hír: hosszantartó, súlyos betegségben 2009 november 7-én elhunyt Högye Zsuzsa Jászai-díjas színművésznő. Högye Zsuzsanna 1941. január 29-én született Budapesten.

Pályájának két szakasza is Szegedhez köti: a pályakezdés éveit 1963-tól, és az érett művész visszatalálása 1984-től. A Színművészeti Főiskola elvégzése után, friss diplomával szerződött a Szegedi Nemzeti Színházhoz a hatvanas évek közepén, abban az időszakban, amikor Bozóky István és csapata a színház megújításán fáradozott. Két nagy szerep is várta a fiatal színésznőt: Izolda lett Illés Endre-Vas István: Trisztán c. költői drámájában és főszerepet kapott Fejes Endre Rozsdatemetőjében, férjével, Csikos Gáborral egy színpadon. A tragikus szerelmi történet hősnőjének, Izoldának megformálását követően meglepő színpadi átváltozást produkált Pék Mária szerepében. A rendező, Sándor János olyan boszorkányosan fogta össze a Rozsdatemető színész-csapatát, hogy a fiatal színésznő tökéletes átlényegülésen ment keresztül az idősebb Hábetlerné, Pék Mária szerepében Kovács János oldalán. „Sallangmentes alakítása szinte már a stilizáltság izzásával jelenített meg egy életkorban tőle oly távol eső figurát”. A sors különös ironiája, hogy férje, Csikos Gábor a színpadon a fiát, ifj. Hábetler Janit alakította. Az ifjúkori szegedi évek – amikor olyan ismertek kezdtek lenni a városban, mint pár évvel korábban a népszerű Domján – Kaló házaspár – csakhamar

véget értek. Újabb megmérettetések következnek, a színészi pálya újabb szakaszai: Kaposvár, Pécs, Debrecen és 1984-től újra Szeged.

Az eltelt évek mérföldkövei, a szerepek jelölik a megtett utat. Hubay, Csurka, Molière darabjaiban szinte mindent játszott. Mert ő volt Máli néni, Füst Milán darabjának címszereplője, Márai Juditja, „de a Mágánás Miska kleptomániás nagymamájának kis szerepében is brillírozott”. Ahogy teltek az évek, egyre több groteszk alakot, félresiklott életet állított színpadra. Tehetségének sugarából arra is futotta, hogy ezeknek a meddő-sorsoknak előéletét is felvillantsa. Spiró Csirkefej c. darabjában e sorokra készítette a Színház c. szaklap kritikáját: „Högye úgy nagyszerű, hogy semmi néven nevezhető trükkje nincs. (...) Érzelmi éhezők képe, gesztusai, üvöltései és elhallgatásai rémlenek fel. (...) Amikor a közjegyzőhöz megy, átöltözik, kicsinosítja magát. A helyzet egyszerre groteszk és tragikus. Ezen a ponton jövünk rá: nem törvényszerű, hogy ennek a nőnek itt most befejeződik az élete (...) Kínosan méltatlan asszonysors, nyomasztóan formátumos alakítás” (1993). Élete utolsó éveit színpadon oly sokszor megformált hősnőihez hasonlóan betegen, és tehetségéhez méltatlan körülmények között töltötte el.

Személyében egy nagy színésznőt veszített el a magyar színjátszás.

Temetéséről később történik intézkedés.

Gyémánt Csilla

SA "nagykorúság" felelőssége

SZEGED-EST ÉS TOBORZÓ

HUSZONEGY ÉVES LETT A SZEGED CÍMŰ FOLYÓIRAT, EBBŐL AZ ALKALOMBÓL A KÖZÉLETI KÁVÉHÁZ, A DUGONICS TÁRSASÁG ÉS A SZEGED SZERKESZTŐSÉGE ÜNNEPI ESTET RENDEZETT A VÁROSHÁZA DÍSZTERMÉBEN. DR. SZALAY ISTVÁN PROFESSZOR, A KÖZÉLETI KÁVÉHÁZ ELNÖKE BESZÉLGETETT TANDI LAJOS FŐSZERKESZTŐVEL

MEGRENDELŐLAP

Alulírott megrendelem a Szeged című várostörténeti, kulturális és közéleti folyóiratot 2010 január hónaptól számonként 200,- Ft értékben.

Előfizetési díj:* egy évre 2.400,- Ft

fél évre 1.200,- Ft

* (kérjük aláhúzással jelezze)

Név:

Lakcím:

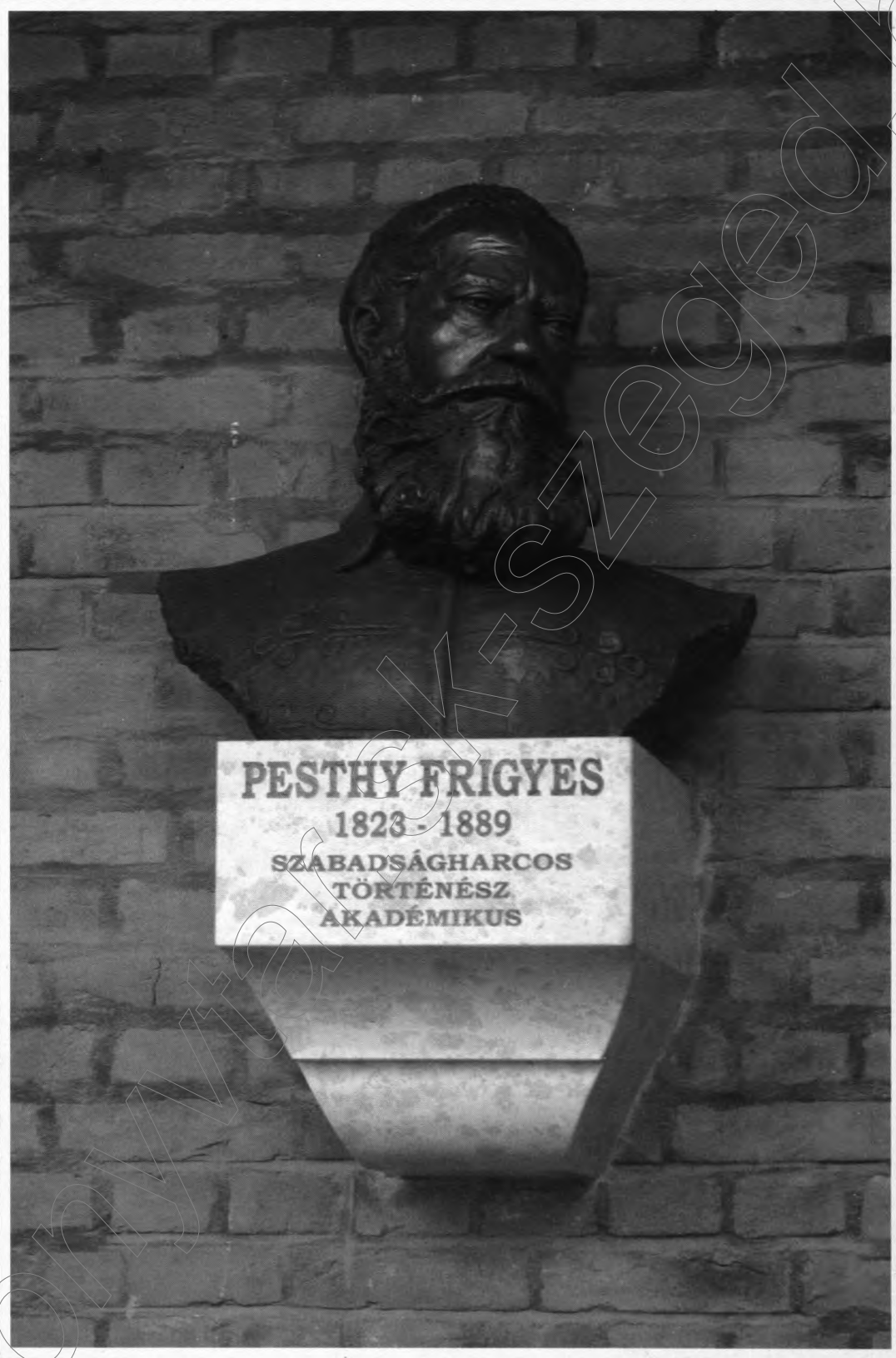
Elérhetőség: (tel., e-mail):

Igényelt példányszám:

Jelen megrendelés személyesen a Somogyi-könyvtárban, illetve sárga, vagy rózsaszín postai csekken történő befizetéssel válik érvényessé az alábbi módon: Címzett: Somogyi-könyvtár, Szeged, Dóm tér 1-4. Számlaszám: 12067008-00103054-00100008. Megjegyzés rovatban kérjük feltüntetni: *Szeged folyóirat előfizetés*. Számlaigényét kérjük, még most jelezze. A Szerkesztőség címe: 6720 Szeged, Stefánia 2., e-mail: szegedszerk@freemail.hu, tel.: 06/30/365-5176.

Szeged, 2009. hó Nap

.....
aláírás

PESTHY FRIGYES PORTRÉSZOBRÁT NOVEMBER 23-ÁN A DÓM TÉRI NEMZETI EMLÉKSARNOKBAN A TÖRTÉNÉSZ DÉDUNOKÁJA RÁDAY-PESTHY PÁL FRIGYES A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYOK ÉS A TÖRTÉNETTUDOMÁNYOK DOKTORA AVATTA FEL . A SZOBOR ALKOTÓJA SZEMEREY-KIS BALÁZS SZOBRÁSZMŰVÉSZ

ÚJ MÁSODIK VILÁGHÁBORÚS EMLÉKMŰVEL GAZDAGODOTT SZEGED. A RÁKÓCZI TÉREN A HALOTTAK NAPJÁN AVATTÁK FÖL KLIGL SÁNDOR SZOBRÁSZMŰVÉSZ A II. MAGYAR HADSEREG ÁLDOZATAINAK EMLÉKET ÁLLÍTÓ BRONZ SZOBRÁT.
(FOTÓ: VERÉB SIMON)

Borító grafika, szerkesztés és előkészítés

Nyomdamester ReProStudio[®]
alkotó technológia